

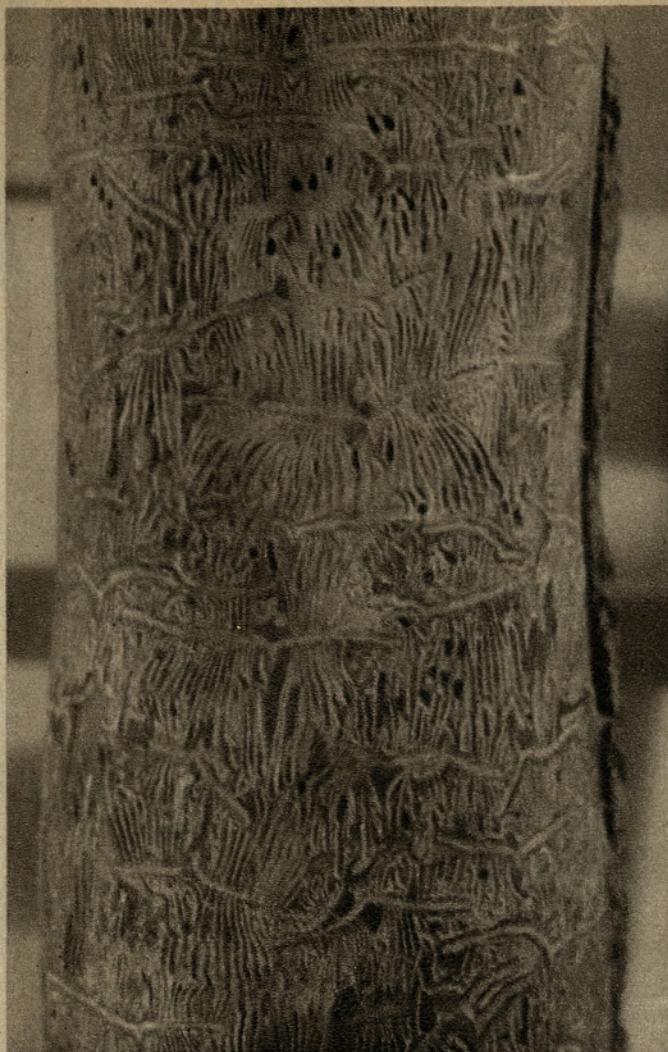
tovariš

Tkanje pirotskih preprog

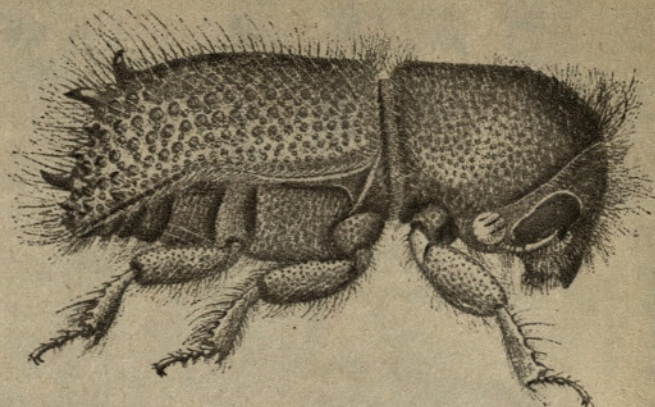
Samouka Piročanka, ki se ni nikdar učila risanja, spretno izbira barve in tke dragoceno preprogo.

1. II. 1951 - ŠT. 4 - L. VII - DIN 10

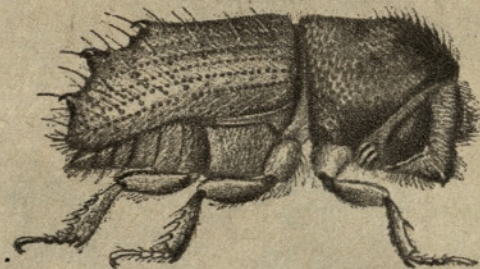
Škodljiva ornamentika

a

c

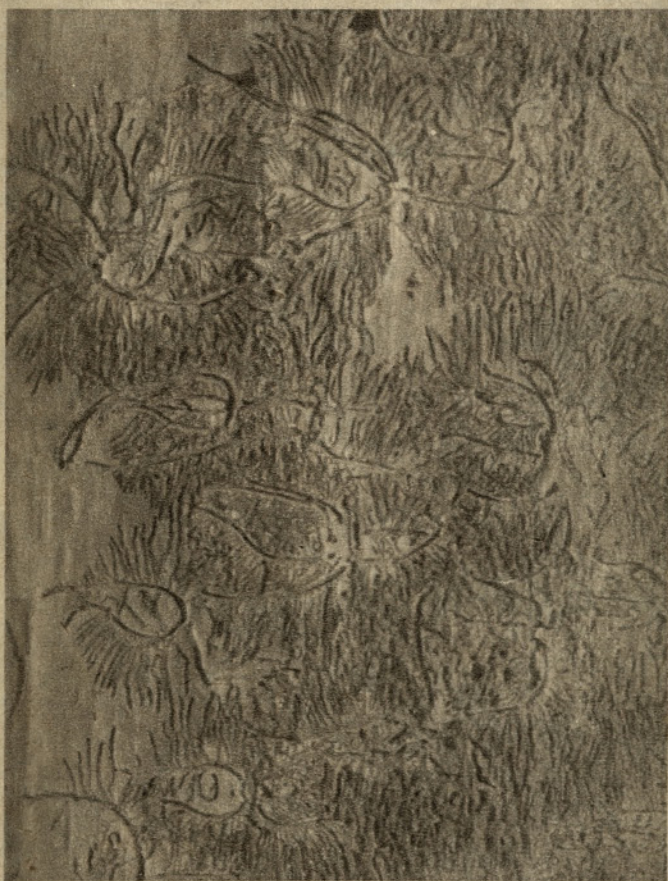

Greš po gozdu, zaželiš si počitka in sedeš na deblo posekane smreke. Opazuješ okolico, roka pa se ti nezavedno igra z lubjem. Nenadoma si odkrhnil velik kos drevesnega lubja. Pogledaš, kaj si napravil. V hipu si začuden. Na debelu si opazil v les vrezano ornamentiko. Igta narave? — morda pomisliš. Toda šele ko pogledaš natančneje, vidiš, da si se zmotil. Na debelu se prepletajo majhne in nekoliko večje vdolbine, široke po nekaj milimetrov, in takoj ti je jasno, da so to črvice. Če naletiš morda še na gozdarja, ti bo pojasnil, da je izjedel črvice zalubnik, drobna žuželka, ki živi pod drevesnim lubjem in z vrtnanjem hodnikov preprečuje pretakanje drevesnih sokov, zaradi česar se drevje suši in odмира. Zalubniki, ki jih delimo v tri skupine: lubadarje, belinarje in ličarje, napadajo iglavce

in listavce ter so največji škodljivci in uničevalci naših gozdov. V gozdovih jih ugotavljajo tako, da na vsakem hektaru gozdne površine polože po eno lovno deblo, kjer se nato zalubniki zbirajo. Uničujejo pa jih z zapraševanjem (DDT, Gamexan itd.), zatira pa jih tudi narava sama (žolne, detli, ose, najezdnic in razne glivice).

Zgoraj: Povečana risba dveh zalubnikov: veliki jelov lubadar (*Ips curvidens* — a = z vrha, b = od strani), ki meri v resnici 2.5 do 3.2 mm, in mali smrekov lubadar (*Pityogenes chalcographus* — c), ki je dolg 2 do 2.3 mm.

Levo: Glavni in stranski hodniki malega borovega strženarja (*Myelophylus minor*) na črnem boru.

Zgoraj levo: Glavni in stranski hodniki velikega (osmerozobega) smrekovega lubadarja (*Ips typographus*) na smreki.

Zgoraj desno: Hodniki, ki jih je izdolbel veliki macesnov lubadar (*Ips cembrae*).

Levo: Hodniki smrekovega lubadarja (*Pityogenes chalcographus*) na smreki.

Spodaj levo: Primer nepravilno vskladiščenih smrekovih hlodov. Debla so sicer olupljena, to-

da rampe, kjer so le-ta zložena, so neolupljene in v njih imajo zalubniki svoja žarišča, od koder napadajo bližnje drevje.

Spodaj desno: Podoba lubadarjevega uničevalnega dela v kmečkem gozdu na Dolenjskem. Vrhovi dreves so se že začeli sušiti.

(Foto: Mehora)

Zgoraj: Ko ovce ostrižejo, volno najprej dobro operejo.
Spodaj: Nato volno spredejo, obarvajo in na soncu posuše.

Tako nastajajo pirotске preproge

Pirot, starodavno mesto ob Nišavi pod Staro planino v bližini jugoslovansko-bolgarske meje, je doma in po svetu znano kot mesto preprog. Tu so doma ovčarji, ljudje, ki iz roda v rod prevzemajo spoštovano umetnost tkanja živobarvnih preprog.

Zgoraj: Pirotске ovce, ki dajejo dobro volno, odhajajo na pašo.

Desno: Pirotска dekleta pri preji volne. Ta način je sicer zastarel, vendar je dober, ker so vlakna pri tkanju zelo prožna.

Levo: Medtem ko dve tkalki na statvah tketa novo preprogo, pripravlja starejša izkušena žena na preprostem ognjišču barvo za obarvanje volnenih vlaken.

Spodaj levo: Poleg preprog izdelujejo v Pirotu tudi lepe zavese, blazine za naslanjače, namizne prte in stenske preproge za okras domov in dvoran. Pirotски izdelki, ki so bili razstavljeni na mednarodnih velesejnih v Milanu, Londonu, Utrechtu, Chicagu, Stockholmu, Rimu, Trstu in na Dunaju, so povsod zelo cenjeni.

Spodaj desno: Stara umetnost mora iz roda v rod: babica poučuje vnučkinjo v tkalski umetnosti.

Foto: Putnik (Zelenski)

OB 90-LETNICI

Zgoraj levo: Profesor Murko leta 1888, ko je bil na študijskem potovanju po Rusiji.

Zgoraj desno: Dr. Murko kot profesor v Gradcu leta 1903.

Spodaj: Murkova rojstna hiša na Drsteli pri Ptuj.

PROF. MURKA

Zgoraj levo: Liza Murkova, roj. Kramberger, mati profesorja Murka. Po fotografiji iz leta 1901, ko ji je bilo 78 let.

Zgoraj desno: Arhitekt Stanko, sin profesorja Murka, ki je padel kot partizan leta 1943 na Illovi gori.

Spodaj: Profesor Murko na študijskem potovanju po Dalmaciji. Slika je bila posneta v Smokvici na Korčuli.

10. februarja bo vseučiliški profesor dr. Matija Murko v Pragi praznoval 90-letnico.

Profesor Murko je zaslužen raziskovalec slovanskih književnosti in začetnik realistične smeri v slovanski etnografiji, zlasti znamenit po svojih raziskavanjih srbskega in hrvatskega ljudskega pesništva. Deloval je na univerzah v Gradcu, na Dunaju, v Leipzigu in od leta 1920 v Pragi, kjer je prenosoval seminar za slovansko filologijo ter predaval o južno-slovanskih književnostih in jeziki. Po upokojitvi ob 70-letnici je kot predsednik vodil Slovanski ustav ter vzdrževal kulturne in gospodarske stike med CSR in slovanskim svetom.

Zgoraj: Prof. dr. Matija Murko leta 1948. Po portretu akad. slikarja Dušana Petriča.

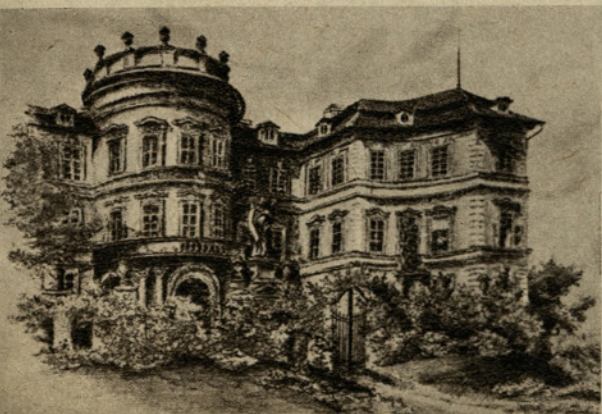
Spodaj: Dr. Murko med ljudskimi pevci v Trsteniku.

Zgoraj: Posnetek s študijskega potovanja: muslimanski in pravoslavni pevec, ki sta si v botrini (Priboj).

Desno: Proslava Murkove 75-letnice leta 1936 v Slovanskem ustavu v Pragi.

Spodaj: Lobkovičeva palača v Pragi, sedež Slovanskega ustava, zavoda za raziskovanje slovanskih kultur.

Prof. Matija Murko — devetdesetletnik

Edinstven jubilej je doživel slovenski znanstvenik svetovnega slovesa, profesor praške univerze v pokoju dr. Matija Murko. Dne 10. februarja bo minilo devetdeset let, kar se je narodil na Drsteli pri Ptujju. Od tod si je kočarjev sin z nadarjenostjo in marljivostjo že zgodaj sam učil pot skozi šole v Ptujju, Mariboru in na Dunaju, kjer se je posvetil germanistiki in slavistiki pri Miklošiču. Po doktoratu je 1887/88 študiral poldrugo leto v Rusiji starejšo književnost in poročal o tamkajšnjem življenju v domače liste. Nato je na Dunaju deloval kot predavatelj slovenščine in ruščine na visokih šolah, od 1897 tudi kot privatni docent za slovansko filologijo na univerzi, dokler ni 1902 postal redni profesor na univerzi v Gradcu. 1917 so ga povabili v Leipzig, 1920 je bil izvoljen na univerzi v Zagrebu, toda rajši se je odzval vabilu Prage, kjer je na Karlovi univerzi predaval južnoslovanske jezike in literature. Bil je vodja slovanskega seminarja, ki ga je docela preuredil in naredil s svojimi sodelavci iz njega evropsko središče slavističnega študija. Tu se je njegovo delo razmahnilo ob reviji *Slavia*, ki ji je bil sourednik, ob Slovanskem ustavu, ki mu je bil od 1932 predsednik, in ob mnogih drugih znanstvenih in kulturnih ustanovah. Posebno mnogo uslug je naredil na vseh teh mestih kulturi jugoslovanskih narodov.

Matija Murko si ni pridobil velikih zaslug za slavistiko samo kot akademski vzgojitelj na raznih univerzah, marveč zlasti tudi kot organizator znanstvenih podjetij (sourednik revije *Wörter und Sachen*, zbirke *Slavica* itd.) in kot raziskovalec najrazličnejših panog slovanske filologije. Njegov poseben pomen pa je v živem odnosu do dnevnih vprašanj, ki se mu ne zdi neuredno, stalno poročati v dnevnikih in revijah in reševati politična in splošno kulturna vprašanja s stališča znanosti. Odlikuje ga življenjsko pojmovanje znanosti, ki mu je predvsem sredstvo za prikazovanje duha dobe in človeka in za oblikovanje miselnosti svoje dobe.

Profesor Murko je pričel svoje raziskovalno delo kot jezikoslovec, toda kmalu je pričel uporabljati jezikoslovje le kot pomožno vedo pri raziskavanju ljudske materialne kulture in usnega ter starejšega slovstva. Njegovo osrednje zanimanje se je že zgodaj usmerilo v starejšo dobo slov-

stvene in kulturne zgodovine Slovanov. Pisal je o vseh slovanskih slovstvih, posebej pa se je poglobil v ustvarjalnost Južnih Slovanov in Čehov. Napisal je v nemščini knjigo o starejši literaturi Južnih Slovanov, ki je žal ni dokončal, a je v njej pokazal gibalne ideje v njihovi preteklosti in na pravilni odnos med posameznimi slovstvi. Njegov večji nemški spis o pomenu reformacije in protireformacije pri nas podobno prikazuje uveljavljanje slovanske ideje zblizanja med narodi do političnega zedinjenja.

V posebni knjigi je raziskal začetke češke romantike in njene stike z nemškim literarnim in političnim gibanjem. — Murko je napisal dolgo vrsto monografij o slovanskih znanstvenikih in slovstvenikih, tako zlasti odlični o Miklošiču in Oblaku. Vazne so bile njegove pregledne študije o Slovencih, ki jih je pisal v češčini in nemščini.

Murkovo delo je enako pomembno tudi za južnoslovansko etnografijo, ki je v njegovi smeri najtesneje povezana s slavistiko. Pri Slovencih je njegovo delo prelomnega pomena, ker je uvedel ob dotedanje zapisovanje pesniškega blaga tudi raziskavanje materialne kulture. Lep načrt za tako delo je napisal v članku o praški narodopisni razstavi 1895. Sam je razpravljal o kmečki hiši pri Južnih Slovanih, o grobu kot mizi in o vilah, nato pa se je docela posvetil raziskavanju srbske in hrvatske ljudske pesmi. Od 1909 do 1932 je prepotoval Bosno, Hercegovino, Črno goro, mnoge predele Srbije, zapisoval in s fonografom snemal pesmi. O vsem tem je v raznih jezikih napisal mnogo poročil in študij, ki so važni prispevki k spoznavanju ljudske epike pri Srbih in Hrvatih. Pripravljeno pa je tudi celotno delo o Murkovih uspehih na tem področju. — Dve večji razpravi je namenil tudi ljudskemu pesništvu, zlasti njega zbiranju, pri Slovencih.

Murko je kot človek in znanstvenik vzor slovanskega humanista, ki je pobudno vplival na mnoge rodove znanstvenih, kulturnih in političnih delavcev pri vseh Slovanih. S poštenim in pravičnim nastopom, zgledno delavnostjo in organizacijsko sposobnostjo je pridobil mednarodni ugled sebi in svojemu narodu, ki mu hvaležno čestita k izrednemu jubileju z željo, naj bi mu zdravje in osrečujoča zavest uspešnega dela lajšala življenje zunaj domovine!

IZ KNJIGE SPOMINOV DR. MURKA

Slovenska Matica bo izdala med šestimi knjigami za leto 1950/51 tudi knjigo spominov vseučiliškega profesorja dr. Matije Murka. Z dovoljenjem založnice objavljamo v naslednjem nekatere odlomke iz te knjige.

Ze v letu 1940—1944, ko je gospod PhC Rudolf Lužnik pisal po mojem nareku moje veliko delo »Potovanja po sledovih srbskohrvatske ljudske epike v letih 1930/1932«, sem pogosto dvomil, ali bom dokončal to delo. Gospod Lužnik mi je odgovoril: »Napisala bova tole delo in še Vaše spomine!«

Pogosto so me opominjali, da naj bi napisal spomine o svojem bogatem življenju in o svojem delovanju na raznih krajih. Tudi sam sem premišljeval o tem, toda zaradi nujnega znanstvenega in drugega dela se tega nikdar nisem utegnil lotiti; razen tega sem sploh vselej živel ne tako za preteklost kakor za sedanost in bodočnost.

V teh Spominih podajam le svoje spomine, in sicer brez virov, kajti za njih iskanje in uporabljanje je primanjkovalo časa. Tudi te spomine navajam le na kratko, predvsem, da bi pojasnil svoj znanstveni razvoj in drugo svoje delovanje. Pri opisovanju ustreznih dob, krajev in oseb se omejujem le na pomembnejše stvari.

Mladost na slovenskem podeželju

Vzhodne Slovenske gorice od Maribora tja do ogrskih meja se imenujejo Prlekija, njihovi prebivalci Prleki, ker namesto običajnega slovenskega prej pravijo prle; to je primernik (prvije od prvo, v je izpuščen kakor v imenu Lah namesto Vlah in mehki lj se je spremenil v srednji l). Ime Prleki je bilo tedaj prvotno posmehljivo, toda danes je zelo spoštovano in Prlekija je znana po vsej Sloveniji kot krasen in bogat kraj, ki je dal slovanskemu narodu mnogo vrle inteligence tako duhovniške kot posvetne in je imel velik vpliv na kulturno življenje Slovencev; njena sinova sta tudi slavni jezikoslovec Fran Miklošič ter pesnik in pisatelj Stanko Vraz, ki je prestopil v tridesetih letih preteklega stoletja k zagrebškemu Ilircem, kateri so hoteli združiti vse Jugoslovane pod imenom starih Ilircv. Prlekija ima svojevrstno, polnoglasno in prijetno zveneče narečje, ki je na prehodu k skupini hrvatsko-srbskih narečij.

Moja mladost sovпада s prehodno dobo v gospodarskem življenju. Materi in sestri pa tudi drugim ženam sem še svetil s trsko, kadar so predle, uporabljalo se je repično olje in bil je

velik dogodek, ko je prinesel oče iz mesta prvo malo petrolejko. V celoti pa je bilo življenje našega podeželja podobno češkemu.

Sole na Ptujju in v Mariboru

Tako sem odšel jeseni 1871 na Ptuj, kjer sem v četrtem razredu mestne ljudske šole in v prvem razredu realne gimnazije stanoval pri neki vdovi z dvema starejšima hčerkama za štiri goldinarje mesečno in za nekaj živeža. Hleb črnega žitnega kruha sem dobival od doma vsak teden ali sem sam ponj hodil domov.

Od III. razreda gimnazije sem se preživljal popolnoma sam z majhno štipendijo in številnimi instrukcijami, za katere nisem jemal mnogo, tako da me je ravnatelj zaradi tega pokaral. Zvabil sem za sabo na študije oba brata ter ju podpiral.

V sredini julija 1876 sem končal na Ptujju realno gimnazijo, ki še ni imela višjih razredov, ter sem odšel na višjo gimnazijo v Maribor, katero so po navadi obiskovali dijaki iz Slovenskih goric. Za spomin sem odnesel s seboj srebrno kolajno za odlični uspeh iz neobvezne zgodovine Stajerske.

Tudi v Mariboru sem se preživljal sam z instrukcijami za hrano in za denar ter z eno štipendijo. Bil sem toliko zaposlen z instrukcijami, da sem se marsikdaj začel učiti za sebe šele o polenajsti uri zvečer.

V Mariboru smo bili v razredih višje gimnazije Slovenci povezani, imeli smo sestanke in večerne prireditve, dovoljene in nedovoljene, s petjem in govori, tudi skupno s Slovenci z učiteljskega. Na koncu VIII. razreda smo se na mojo pobudo fotografirali vsi Slovenci višje gimnazije.

Študijska leta na Dunaju

Za vseučiliški študij si nisem izbral najbližjega mesta Gradca, marveč Dunaj, deloma zato, da bi poslušal Miklošiča, deloma kot glavno mesto države, kateremu so izkazovali Slovenci posebne simpatije in kjer so študirali skoraj vsi Slovenci s Kranjskega, ker jim je kranjski župnik Knafelj v XVII. stoletju zapustil na Dunaju dve hiši, ki sta s svojim donosom omogočili številne štipendije. Računal sem tudi s tem, da na Dunaju laže najdem zaščutke, in to je bilo povsem pravilno. Prvi meseci so bili sicer prav težki, toda nekaj sem si

bil pridrnil ter dobival po potrebi posojila od odvetnika dr. Dominkuša iz Maribora; slednji je podpiral v prejšnjih letih tudi druge Slovence, toda številni med njimi mu niso bili vselej hvaležni.

Študijsko bivanje na Ruskem

Svoje popotne spomine in vtise z ruskega podeželja sem opisal takoj v Moskvi v novembru 1888 za časopis »Ljubljanski zvon« 1889, letnik 9., in jih izdal v posebnem odtisu »V provinciji na Ruskem« v Ljubljani l. 1889, str. 88. Opozorjam na sklepno besedo v tem, kjer pojasnujem svoje tedanje stališče do številnih ruskih vprašanj. O Rusih se je mnogo sanjalo pri vseh Slovanih, toda nihče se ni pobrigal za to, da bi jih spoznal. Tudi takšni orisi, kakršni so bili moji, so v slovanskih literaturah redki. Razlogi za to so različni. Mnogi Slovani ne morejo najti v Rusiji svojih idealov in tega ne marajo priznati. Jaz sem po drugi strani naletel tudi na Ruse, ki niso marali ničesar pisati o Slovanih. Če je pri Rusih marsikaj drugače, kakor si mi predstavljamo, je to umljivo; Slovani so hodili tisoč let različna pota. Zame je resnica vselej nad vse. Ne povečujem ničesar v romantičnem navdušenju, vendar upam, da nisem prekoračil meja, ko sem povedal, kaj mi ni ugajalo. Nekatere opazke so se mi dozdevale potrebne, ker se je v poslednji dobi širilo rusofilstvo, ki ni ustrezalo resničnim razmeram, ki je Slovanom škodilo, Rusom nič ni koristilo in slovanski vzajemnosti ni pomagalo. Z mojim mnenjem so se strinjali tudi številni ruski učenjaki.

Službe na Dunaju

Bil sem močno zaposlen celo tedaj, ko sem se po osmih letih odpovedal poučevanju na Javnem učilišču za orientalske jezike. Svojo habilitacijsko knjigo o nemških vplivih na začetke slovanske romantike sem pisal v času, ko sem poučeval petnajst ur, poleg tega sem opravljal svojo referentsko službo v zunanem ministertvu; seveda so zato moji živci trpeli tako, da sem se spri z vsemi natakarji v gostilni in kavarni. Pri tem je treba upoštevati, da se mi je gnočno godilo prav dobro, tako da nisem pridobil skoraj ničesar razen pokojnine, ko sem postal leta 1902 nenadoma redni vseučiliški profesor v Gradcu. Bilo je torej treba mnogo trdnje volje in energije, da sem vztrajal pri svojem sklepu, posvetiti se akademski karieri.

Nastopno predavanje sem zaključil s svojim programom, ki je še dandanes aktualen (seveda s spremembo kraja). Zlasti pa mora biti naloga takšnega vseučilišča, kakršno je dunajsko, da varuje slavistiko čezmernega razkosanja in plitvosti, manjše slovanske literature pa čezmerne domiš-

ljavosti in osamljenosti, ki bi se prav lahko pojavila tedaj, kadar bi zmanjkovalo poznavanja velikih kulturnih jezikov sploh.

Gradec

Ko sem bil cesarju Francu Jožefu pri obisku avstrijskega muzeja za narodopisje predstavljen kot novi profesor za Gradec, se je izrazil: »Ein sehr schwieriger Posten! (prav težko mesto). Moje imenovanje za rednega profesorja slovanske filologije v Gradcu je bilo izvršeno 11. aprila 1902 in na koncu aprila sem že bil na svojem mestu. Ko sem se prišel zahvaliti cesarju Francu Jožefu, me je do neke mere presenetil z izjavo, da mora biti slovenščina prav zaostala, kakor se je to običajno govorilo v protislovenskih birokratskih in vojaških krogih. Jaz sem mu odgovoril, da ima slovenščina celó biblijo in prvo slovnico iz istega stoletja kakor nemščina.

Svoje stališče na vročih graških narodnostnih tleh sem si utrdil z znanstvenimi in tudi družabnimi stiki s kolegi. Le enkrat sem se še čutil užaljenega v svojih čustvih, ker kot Slovenec nisem bil izvoljen za dekana, vendar me je zadrževalo od vsakršnih korakov toplo prijateljstvo s primerjalnim jezikoslovcem Meringerjem.

Takoj v letu svojega prihoda v Gradec sem se seznanil z najstarejšo hčerko Jelo odvetnika dr. Josipa Serneca v Celju, ki je kot namestnik deželnega glavarja na Stajerskem ležal v nekem graškem sanatoriju. Jeseni istega leta sem se bliže seznanil s svojo izvoljenko na pevski slavnosti v Ptuj in postala je čez leto dni moja žena (28. XI. 1903). Imel sem veliko srečo, kajti pridobil sem ljubo, modro in pošteno življenjsko družico, izborna mater svojih otrok (treh sinov in ene hčerke), dobro gospodinj in zastopnico slovenskega naroda, ki se je uveljavila med Nemci v Avstriji in v Nemčiji ter med Čehi in Slovani, zlasti Jugoslovani v Pragi.

Lipsko

Največje zadoščenje zato, da nisem prišel na Dunaj, je bil moj poziv na Lipsko ob koncu leta 1916. Sam na Lipsko nikdar nisem pomišljal in sem kupil za doto svoje žene vilo v Gradcu (na Rosenbergu) na dan pred smrtjo A. Leskiena, za čigar naslednika me je poklicala ondota filozofska fakulteta.

Mesto na Lipskem sem sprejel rad, ker je ustrezalo mojim pojmom o slovanski filologiji in težnjam, da bi se širila zlasti v Nemčiji, klasični deželi raznih filologij.

Praga

Po preobratu sem kljub svojemu lepemu položaju vendarle želel, da pridem v novo jugoslovansko državo, katero sem pripravljal s svojim celotnim znanstvenim delovanjem. Bil bi si želel organizirati ljubljansko univerzo, toda to so opravile povsem dobro domače in mlajše moči.

Na Prago sam nisem pomišljal, toda leta 1919 sem prejel od prof. Machala dopis, v katerem mi je sporočil, da se v Pragi ustanavlja stolica za jugoslovanske jezike in slovstva in je zahteval mojih predlogov. Premišljeval sem mnogo o različnih kandidatih, toda konec je bil tak, da sem prejel od profesorja Polivke pojasnilo, da si žele za novo mesto prav mene. Tudi meni samemu se je prikupila zamisel, delovati na staroslavni praksi univerzi za razvoj slavističnih študij, katerim so se v Pragi odpirale nove možnosti, dasi sem se nerad odpovedal profesuri za celotno slovansko filologijo; zavedal sem se, da bom moral še v šestdesetih letih svojega življenja, sestavljati nova predavanja o jugoslovanskih jezikih, katera sem v Gradcu popolnoma prepuščal profesorju Streklju.

Predavanja na filozofski fakulteti

Moje mnogostransko in bogato znanstveno in družabno življenje je doseglo svoj vrhunec v slovanski Pragi, kjer tudi najdelj živim in delujem. Povsod sem opravljal svojo dolžnost, toda v Pragi sem mogel delati po svojih znanstvenih in narodnih idealih iz vsega srca. V domovini slovanske filologije so bila tudi tla najbolj pripravljena, filozofska fakulteta Karlove univerze je podala v obnovljeni češkoslovaški državi predloge za povzdigo slavističnih študij, za ustanovitev novih stolic in lektoratov za vse slovanske jezike in literature, za izdajanje slavističnega časopisa in za ustanovitev slovanskega inštituta.

Bil sem imenovan za profesorja na novi stolici za jugoslovanske jezike in literature, s čimer sem resnično sestopil z višav splošne slovanske filologije, s konja na magarca, kakor je pravil Jagić; poleg tega sem prevzel novo važno nalogo, predavati tudi o jugoslovanskih jezikih, kar sem v Gradcu popolnoma prepuščal svojemu kolegi Streklju, tako da sem moral v Pragi izdelati pri svojih šestdesetih letih povsem nova predavanja.

Združitev jugoslovanskih jezikov in slovstev sem pojmoval v širšem smislu in se vselej oziral tudi

na Bolgare, tako da bi bil za novo stolico primernejši naziv stolica za jezike in literature južnih Slovanov. Smatral sem to tudi za svojo dolžnost, ker posebna stolica za bolgarski jezik in literaturo ni bila ustanovljena ter po mojem prepričanju in po moji praksi, katero sem si ustvaril v Gradcu, niti ni bila potrebna. Pričakoval sem tudi večje zbliževanje Bolgarov z drugimi Jugoslovani, in nanj so tudi mislili vsaj nekateri Bolgari. Ko sem leta 1921 pri obisku Sofije govoril s prof. Conevom, me je opozoril na to, da bo Jugoslavija šele tedaj prava Jugoslavija, ko ubomo tamkaj tudi mi.

Dvestoletnica ruske akademije

Na slavnostnih zborovanjih smo zvedeli, kako vladni krogi čislajo sodelovanje Akademije znanosti, ki je takoj po revoluciji obljubila, da bo novi vladi služila enako vestno kakor stari, in je držala besedo, kakor je bilo izrečno poudarjeno. Ruska akademija je imela pomembno vlogo s svojimi raziskovalnimi inštituti, kateri so med drugim odkrivali številne vires prirode bogastva Rusije.

Med slavnostnimi govori me je osupnil izrek visokega vladnega predstavnika: »My strojim bez slavljanstva (Mi gradimo brez slovanstva). Na mene kot pristaja slovanske vzajemnosti je ta izjava napravila žalosten vtis, ali takoj sem se pomiril in si rekel: »Da, brez imperialističnega carskega slavjanstva z njegovo pravoslavno propagando, toda po sili razmer se boste vrnili tudi Vi k slovanskemu programu, kakor ga je zasnoval za Aleksandra I. A. Czartoryski in so ga imeli v mislih tudi ruski dekabrski, kijevsko cirilmetodijsko bratstvo in prvi slavjanofili. Imel sem srečo, da sem še doživel čas, ko so bile obnovljene in razširjene slovanske države.

Sedemdesetletnica

Ker je moj sedemdeseti rojstni dan dne 10. februarja 1931 padel v čas pred zaključkom zimskega semestra študijskega leta 1930/31, me je ministristvo za šolstvo prevedlo po zakonu v pokoj. Bil sem za svojo delavnost deležen velikega priznanja od uradov, znanstvenih inštitucij in širokih krogov. Iz same Češkoslovaške sem prejel za 70-letnico 200 čestitk. Višek je bil listnoročni dopis predsednika Masaryka s sledečim besedilom:

»Lany, 9. II. 1931. Gospod profesor Murko, želim Vam vsega dobrega in na mnoga leta! Ko sem nedavno slovanski univerzi rekel nekaj o Vaših rojakih in njihovih sposobnostih v slavistiki, nisem mislil le na Miklošiča, marveč tudi na Vas; sedaj se Vam pristočno zahvaljujem za to, da ste prišli k nam v Prago in vzgojili nekoliko generacij. Vam vdani T. G. Masaryk.«

Kako nastajajo anekdote o profesorski raztresenosti

Jubilantov sin dr. Vladimir, vseuč. profesor na pravni fakulteti v Ljubljani, pripoveduje:

Ko je potoval prof. Murko leta 1924 po Sandžaku novopazarskem, kamor je potrebovala pošta iz Slovenije tri tedne, je izkoristil najbrže neki njegov študent njegovo odsotnost, da si ga je izbral za tarčo dveh anekdot o njegovi profesorski raztresenosti. Objavil jih je v praškem socialnodemokratskem listu Právo lidu.

Nekega dne je prišel prof. Murko po svoji stari navadi na obed v gostilno pri »Ježišku« (v Pragi v Celetni ulici). Ko je po obedu odhajal, je hotel že na ulici po stari navadi prižgati svojo viržinko, kar se mu pa nikakor ni posrečilo, ker je pihal močan veter. Ko je napravil že več korakov, si je rekel, da veter najbrže vleče z nasprotno smeri in mu bo uspelo prižgati cigaro, ko bo obrnil svoje korake v smeri proti gostilni. Dospelvi spet pred gostilno pri »Ježišku«, je stopil vanjo, sedel za svojo običajno mizo in čakal. Ko dolgo ni bilo na spregled nobenega natakarja, je poklical šefa in ga nahrulil: »Kakšno gospodarstvo pa je to? Toliko let sem že Vaš stalen gost, pa me niti ne vprašate, česa želim za obed!« Odgovor se je seveda glasil: »Saj ste pravkar obedovali.«

Očetu smo svetovali, naj stvari ne vzame resno in naj rajši pošlje utemeljen popravek po zakonu o tisku sledeče vsebine: »Ni res, da sem stalen gost gostilne pri Ježišku, ker: a) je še nikdar nisem obiskal, b) niti ne vem, kje je in c) obedujem vselej le doma. Pripovedka o viržinki pa ne drži, ker: a) še nikdar nisem kadil nobene cigare in b) sploh nikdar nisem več kadil, odkar sem bil v četrti gimnaziji deležen ukora zaradi kajenja ene same cigarete.«

Ker je bil po očetovi pozni vrnitvi iz Sandžaka leta 1924 rok za objavo popravka že potekel, ga objavlja naš list ob današnji obletnici s pripombo, da je bila druga anekdota enako »resnična« kakor prva.

Večjega priznanja in zahvale kakor od poglavarja države prezidenta Osvoboditelja nisem mogel doseči.

Srbohrvatske epične pesmi (Pred prvo svetovno vojno)

Zasledoval sem razmerje epičnih pesmi do zgodovine in zlasti do kulturne zgodovine, ki je v njih resnična. Najbolj je mene samega presenetilo, da pevci isto pesem že po nekaj minutah pojo drugače, da so se vsi naši tiskani teksti le enkrat tako peli ali narekovali, da so vsi pravi pevci do neke mere improvizatorji in znajo pesem izboljšati ali poslabšati. Našel sem celo pevca, ki je prvi verz pri nareku, poskušnji in petju v fonograf prepeval vsakokrat drugače. Za tale dognanja sem moral biti hvaležen predvsem fonografu Dunajske akademije.

Potovanje po zapadnem Sandžaku novopazarskem

V Pragi sem utegnil premišljati o nadaljevanju svojih potovanj po sledovih ljudske epike po jugovzhodni Bosni in vsem prestalemu epičnem ozemlju; vendar taka potovanja zaradi neurejenih razmer v povojni Jugoslaviji dolgo niso bila mogoča.

Bil sem deležen posebne pozornosti vojaških in drugih uradnih krogov, vendar moram priznati, da se ne bi bil odločil za tole potovanje, če bi bil vedel, kaj me čaka zaradi poveljne zmede, zlasti zaradi ponehavanja krvnega maščevanja.

Ko sem v Plevlju hotel obiskati pastirje v gorah, sta me odvedla na konjih v Dlibače okrajni glavar z bivšim hajdukum; oba sta bila oborožena z nabitima puškama. Zvečer je priredil glavar, Crnogorec po rodu, v pastirski hiši pevsko tekmovanje, katerega se je sam udeležil in o polnoči je javil orožniški narednik, da nas straži deset mož. Na nadaljnjem potovanju so me spremljali na konjih poleg okrajnega glavarja orožniški kapetan in druge do zob oborožene osebe.

Posebni pomen mojega dela tiči v tem, da sem pokazal, kako Srbe in Hrvate združuje ne le jezik, ampak tudi njihova ljudska epika, ne le krščansko-pravoslavna in katoliška, marveč tudi muslimanska, katera je načelno istovetna s krščansko.

Moje delo združuje ter povezuje Srbe in Hrvate tudi z njihovimi muslimani tako trdno, da pod okupacijo ne bi bilo moglo biti tiskano, dasi so kazali nemški krogi s prof. Gesemannom na čelu posebno zanimanje zanj.

Predsednik slovanskega inštituta

Prof. Lubor Niederle, ki si je pridobil zaslug za pripravljajna in organizacijska dela Slovanskega inštituta ter je smatral mesto njegovega predsednika za največjo čast in odlikovanje, se je odpovedal iz zdravstvenih razlogov temu položaju in je predložil — brez dvoma v soglasju z drugimi činitelji — v odborovi seji mene za svojega naslednika. To je nasprotovalo vsem mojim namenom, kajti zadnja leta svojega življenja sem nameraval uporabiti za to, da dovršim različna svoja dela in zlasti da napišem veliko delo o srbohrvatski ljudski epiki; vendar ti razlogi niso zalegli in prof. Niederle je zaklical s povzdignjenim glasom: »Predsedstvo Slovanskega inštituta je mesto, katero se ne odklanja.« Zato sem se podredil volji svojega spoštovanega prijatelja in sem bil na občenem zboru dne 31. maja 1932 izvoljen za predsednika Slovanskega inštituta. Ko pa sem že to nezaželeno funkcijo sprejel, sem tudi skrbel, da jo tudi v vsakem pogledu izpolnim v zaželeni meri.

Češkoslovaško-jugoslovanski stiki

Po dolžnosti in iz vsega srca sem deloval za tesne stike Češkoslovaške z Jugoslovani, s tedanjjo kraljevino SHS, ki je od leta 1929 dobila tudi uradno splošno rabljeni naziv Jugoslavija. Stiki med Čehi in Slovaki ter Jugoslovani so prav stari in so bili posebno živahni od časa Dobrovskega in preporeda Slovanov na severu in na jugu. Že Karel Havlicek, ki je poznal Rusijo in Poljsko, je oznanjeval potrebo po ožjem sodelovanju Čehov s tedanjimi Ilirci in njegov učenec T. G. Masaryk je podpisal kot prezident Češkoslovaške republike prvo vojaško in zavezniško pogodbo z Jugoslavijo ter zapisal v svoji »Svetovni revoluciji: »Naše prijateljstvo z Jugoslovani, začeto zdavnaj pred vojno in utrjeno z Malo antanto, ustreza vzajemni potrebi.«

Zaključek

Ko se oziram po svojem dolgoletnem znanstvenem in družabnem delovanju, smem reči, da sem doživel izpolnitev svojih življenjskih idealov v večji meri, kakor sem sam pričakoval. Velika in delotvorna zamisel slovanske vzajemnosti se izvaja povsod na kulturnih, gospodarskih in političnih tlorisih.

Naj bi vse te in druge spremembe velike zgodovinske dobe venomer koristile Slovanstvu in vsemu človeštvu!

MOLIBDEN

Društvo slovenskih inženirjev ima svoje prostore na Miklošičevi cesti v Ljubljani. Sekretar je dr. T. Sbrizaj. Njega obiščem.

»Vaše društvo pridno prireja znanstvena predavanja za svoje člane.«

»Ne samo za člane; vsakdo je dobrodošel.«

»O, me veseli! Tedaj upam, da pridem tudi jaz na svoj račun. Takrat, ko bo predavanje o modernih kovinah. O molibdenu bi rad kaj slišal. Sicer berem v tem ali onem časopisu kako vrstico o tej skrivnostni prvini. So pa tako kratke, da le še bolj vzbujajo radovednost.«

»O molibdenu so Angleži menda največ napisali. Ker prebiram to literaturo, bi vam utegnil odgovorjati na vprašanja, ki vas najbolj zanimajo. Vprašajte!«

»Teda, kaj je pravzaprav molibden?«

»Molibden je element z atomsko številko 42 in težo 95,95. Je železu podobna kovina, ki je pa v čistem stanju ne najdemo v naravi. Če jo hočemo raztaliti, potrebujemo toploto okrog 2.622°C.«

»Kako ga pa potem pridobivamo, če ga ni najti v naravi?«

»Iz dveh rudnin ga pridobivajo. Največ, skoraj 99%, iz molibdenita (MoS_2), nekaj pa iz vulfenita (PbMoO_4). Molibdenit nahajamo v družbi svinčnih in cinkovih rud navadno v žilah granita, vulfenit pa sekundarna tvorba v površinskih oksidiranih slojih. Devetindevetdeset odstotkov svetovne proizvodnje molibdena izhaja iz rudnine molibdenit. Ruda največjega rudnika molibdena na svetu Climax (v Coloradu, USA) daje 2,7 kg molibdena na tono. Rudo stolčijo, zmeljejo in izločijo molibden s postopkom, ki se imenuje flotacija.«

»Kaj ni to neke vrste izpiranje?«

»Da! Uporabljajo bazene, ki se kakor terase dvigajo drug nad drugim, tako da teče voda kakor po stopnicah. Zmleto rudo vržejo v zgornji bazen. Fini prah, ki plava zaradi površinske napetosti, voda odnese, ostalo pa pade na dno in gre v ponovno mletje. Potem dodajo vodi razna olja, ki jo spenijo.«

»Razumem. In se potem v teh penah nabira čedalje več kovine?«

»Tako je. Ko pone posnamejo, dobijo koncentrat, ki vsebuje že mnogo več dragocene kovine kakor ruda. Koncentrat nato pražijo, da se spremeni v tehnično uporaben molibdenov oksid (MoO_3).«

»Zdaj mi pa, prosim, povejte, v katere namene

uporabljajo molibden in zaradi katerih lastnosti mu pripisujejo tolikšen pomen?«

»Pred 50 leti so molibden uporabljali pri izdelovanju raznih kemičnih reagentov. To so snovi, ki z njimi ugotavljamo prisotnost drugih snovi. Po nekaterih neuspešnih poskusih se je 1917 prvič posrečilo uporabiti molibden kot primes jeklu za ležaje. Od tega leta dalje narašča njegov pomen v svetovnem gospodarstvu. Kar je začimba za kuhinje, to je molibden za jeklo. Kakor napravi, postavimo, nekaj kapljic vanilije iz mlečne kreme slaščico, tako majhen dodatek molibdena izboljša trdnost in razteznost jekla. In to povsem enakomerno. Tudi v težkih, prostorninskih kosih.«

»Ali nimajo še nekaj drugih snovi, ki jih dodajajo jeklu?«

»Da! Ogljik, krom, mangan in še kaj. Toda molibdenov dodatek je najboljši.« Zakaj?

1. Ze majhne njegove količine izboljšajo trdnost in trdoto jekla in se torej doseže najboljši učinek z najmanjšimi stroški.

2. V nasprotju z drugimi dodatki molibden ne oksidira in zato lahko potrebno količino natančno odmerijo, kar je zelo važno zaradi tega, da lahko proizvajajo jeklo natančno določene kakovosti.

3. Molibden se pri taljenju popolnoma ohrani in ne gre nič v izgubo zaradi oksidacije. Velikega gospodarskega pomena je tudi okoliščina, da pri taljenju starega železa ostane ohranjena celotna vsebina dodanega molibdena.

4. Dodajanje železu in jeklu (v obliki molibdenovega oksida ali pa ferromolibdena) je preprosta operacija.

Današnja tehnika uporablja molibdenovo jeklo za najrazličnejše namene. Naštem le nekaj najvažnejših. Predvsem ga uporabljajo za orodje, zlasti za nože stružnic. Takšni noži iz molibdenovega jekla režejo drugo jeklo kakor navaden nož sir!

Nadalje uporabljajo takšno jeklo v čedalje večji meri pri izdelovanju raznih sestavnih delov avtomobila, traktorja, letal, gonilnega mehanizma lokomotiv, bagrov in drugih strojev za mehanizirana zemeljska dela, poljedelskih strojev, za vrtnalne naprave, rafinerije olja, papirnice, kemične tovarne in še marsikje. Ze te vrste jekla so zelo odporne proti rji, prenesejo varjenje in jih zato s pridom uporabljajo pri jeklenih gradbenih konstrukcijah. Iz jekla z višjim odstotkom molibdena pa izdelujejo trajne magnetne in žarilne žice. Kromovo jeklo z dodatkom molibdena prevladuje pri sodobnih rudarskih strojih; zlasti pa ga rabijo izdelovalci močnih odpornih cevi (ki imajo tanke stene brez šiva).

Tudi pri izdelkih iz litega železa se je molibden uveljavil. Majhen dodatek te kovine, ki je bila

že v plavžu primešana, znatno izboljša lastnosti in uporabnost litega železa. Zlasti pri izdelkih, ki so izpostavljeni vročini, kot n. pr. pri ploščah za šedilnike, rešetkah peči, pa tudi tam, kjer je važna večja odpornost proti pritisku ali pa pri tistih izdelkih, ki jih je še treba s stroji obdelati, se je molibden sijajno obnesel. Prav tako pa tudi pri zlitinah železa v livarstvu, ki imajo poleg molibdena še dodatke bakra, niklja in kroma za razne strojne dele in parne cilindre. Tudi kovanemu železu dodajajo molibden; zaradi povečanja trdnosti in odpornosti proti rji.

Običajno nerjavečo jeklo poznajo železninarji pod oznako 18-8, ker vsebuje približno 18% kroma in 8% niklja. Praksa je pokazala, da to jeklo ni v vseh primerih dovolj odporno proti rjavenju in da pri visokih temperaturah tudi nima dovolj dobrih mehaničnih lastnosti. Dodatek 2-3% molibdena izboljša lastnosti tipa 18-8 v obeh smereh. Mehanično odpornost vzdržuje do 850°C, odpornost proti žvepleni in žveplasti kislini, organskim kislinam, halogenim solem in morski vodi pa še posebej poveča.«

»Zdaj mi pa, prosim, še to povejte, kje pridobivajo molibden in v kakšnih količinah?«

»Sloveči profesor rudarske geologije W. R. Jones na Imperial College of Science and Technology v Londonu je zapisal 1945. leta, da se je svetovna produkcija molibdena od 1930. do 1940. leta podvektorila in narasla na 16.000 ton. Pred vojno je prišlo 90% molibdena iz ZDA, 5% iz Mehike, 3-4% iz Norveške. Glavni center proizvodnje je kraj Climax (Colorado ASA) in tvrdka Climax Molybdenum Company ima tako rekoč monopol na trgu molibdena.

V zadnji dobi postaja tudi Jugoslavija pomemben producent molibdena. Mežica daje poleg svinčene in cinkove rude tudi precejšnje količine molibdenove, tako da je danes eden največjih producentov v Evropi. Mnogo si obetajo tudi od rudnika v Močkatici (Srbija, blizu meje LR Makedonije). Pripravljalna dela je vodil kot glavni inženir naš ožji rojak inž. Gogala.

Naposled naj še omenim, da pričena molibden, kot primes jeklu, uspešno nadomešča tungsten, ki je bil doslej najvažnejša primes. Največja ležišča tungstenove rude so na Kitajskem, v Birmaniji, Tonkingu, na Malaji in v Koreji (!), le skromne rezerve so še drugod na svetu. Doslej je bil tungsten neogibna primes jeklu za strelivo, oklopne plošče in nože, ki hitro režejo jeklo še celo takrat, ko na urno se vrteči stružnici že žarijo. To nam poljskuje tudi del ozadja vojaških akcij na Daljnem vzhodu.«

Josip Nabrook

Iztrenjenje ali neiskrenost v Peking?u

Prav v trenutku, ko je bil Politični odbor Generalne skupščine OZN na tem, da začne razpravljati o vprašanju, ali naj se LR Kitajska razglasi za napadalca in se uvedejo gospodarske in diplomatske sankcije proti nji, je Mao Ce Tungova vlada presenetila Združene narode s sporočilom, da je pekinška vlada začasno ustavitev sovražnosti v Koreji in sicer takoj ob začetku konference sedmih držav, ki naj bi razpravljala o problemih Daljnega vzhoda. Pekinška diplomacija, po kateri pravzaprav govori Moskva, je vsledkoma posegla vmes v trenutku, ki ga je imela za najprijetnejšega, da ustvari čim večjo zmedo med Združenimi narodi in povzroči morda celo razkol v zahodnem taboru, kar je njen poglavitni cilj. Združeni narodi so se znašli tako kar čez noč v popolnoma novem položaju, čigar presojanje zahteva hladnokrvnost in veliko previdnost. Pekinška vlada mora namreč tudi dejansko pokazati, ali so njeni predlogi iskreni, ali pa gre samo za izigravanje načel OZN, ali celo za izsiljevanje in pritisk. Vsak znak omahovanja ali slabosti Združenih narodov bi moral namreč še bolj ohrabriti že tako vedno bolj predrzne moskovske in pekinške oblasti.

Odkar so tako imenovani kitajski dobrovoljci posegli v oboroženi spor v Koreji, so Združeni narodi storili vse, kar je v njihovi moči, da bi preprečili razširjenje korejskega požara. Večina delegacij, zlasti predstavniki manjših in srednjih držav, so bili odločno proti vsakim ostrejšim ukrepom zoper LR Kitajsko. Združeni narodi so vztrajno in potrpežljivo iskali pot, da bi omogočili mirno rešitev

korejske krize in preprečili zaostritev položaja. To je bila tudi želja vsega miroljubnega človeštva. Politični odbor Generalne skupščine je slednjič 13. januarja 1951 poslal osrednji kitajski vladi v Peking svoje predloge za mirno rešitev korejskega spora, obsegajoče naslednjih pet točk:

1. Takojšnje prenehanje sovražnosti s poročtvom OZN, da se odmor na bojišču ne bo zlorabljal za pripravljanje nove ofenzive. 2. Sporazumni ukrepi za uvedbo miru v Koreji. 3. Ustanovitev enotne in neodvisne demokracije v Koreji z ustavo in vlado, ki naj bi izhajala iz svobodnih volitev. 4. Odpoklic vseh korejskih čet v določenih rokih. 5. Takojšnje sklicanje komisije, sestavljene iz predstavnikov ZDA, Velike Britanije, ZSSR in LR Kitajske, ki naj bi rešila probleme Daljnega vzhoda, vstevši Formozo, ter vprašanje predstavnosti LR Kitajske pri Združenih narodih.

Toda pekinška vlada je šla prezirljivo preko naporov Združenih narodov in je 17. januarja odklonila te predloge, češ da njeni predstavniki niso sodelovali pri sestavi te resolucije, ki da ima vrh tega samo namen, omogočiti oddih izmučenim četam OZN. Priznati je treba, da so šli Združeni narodi do skrajne meje popustljivosti in zadovoljili maksimalne zahteve Pekinga, samo da bi rešili svetovni mir. Peking je postavil za mir v Koreji naslednje protipredloge: 1. Razpravljanje na podlagi umaknitve vseh tujih čet iz Koreje in svobodne odločitve korejskega naroda o prihodnosti Koreje. 2. Umik sil ZDA s Formoze in formozskega vodovja ter razpravljanje o drugih problemih Daljnega vzhoda. 3. Pri razpravljanju naj so-

delujejo tudi predstavniki Indije, Francije in Egipta in naj se na tej konferenci določi zakoniti položaj LR Kitajske pri Združenih narodih. 4. Konferenca sedmih držav naj bi bila na Kitajskem.

Ceprav so bili ti kitajski predlogi nesprijemljivi, pa Združeni narodi kljub temu niso opustili nadaljnjih naporov in so dokazali tudi skrajno potrpežljivost. Večina delegacij se je postavila na stališče, da ne bi prav nič koristilo svetovnemu miru in tudi ne bi pripomoglo k rešitvi spopada v Koreji in drugih daljnovzhodnih vprašanj, ako bi Kitajsko razglasili za napadalca. Zato je tudi ameriška resolucija mnogo milejša od predloga, ki so ga ZDA neformalno predložile raznim delegacijam na sežu OZN. ZDA zahtevajo namreč naj Generalna skupščina ugotovi, da se je kitajska vlada angažirala pri napadu v Koreji, komisija za kolektivne ukrepe pa naj bi proučila nadaljnje korake. Razen tega je 12 arabskih in azijskih držav predložilo novo resolucijo o nekakšnem neuradnem premirju in istočasno sklicanju konference sedmih držav, ki pa ne bi bila na Kitajskem.

Takšen je bil položaj, ko je šef indijske delegacije Benegal Rau dne 22. januarja na seji Političnega odbora sporočil, da je pekinška vlada privolila v začasno ustavitev sovražnosti ob istočasnem razpravljanju o problemih Daljnega vzhoda. Značilno je, da pekinška vlada tega ni sporočila Združenim narodom, ampak je izročila svoje najnovejše predloge indijski poslaniku v Pekingu kot odgovor na njegovo zahtevo, naj Kitajska vlada natančno opredeli svoje stališče. Pekinška vlada je torej naposled morda le

uvidela, da s kategoričnim odklanjanjem predlogov političnega odbora ne sme predalet, da se ne bi vrata za pogajanja popolnoma zaprla.

Ceprav so med obema stališčema še znatne razlike, so vendar tudi točke, ki pomenijo precejšnje zblizanje. Po udariti je treba zlasti, da je pekinška vlada odnehala od svoje prvotne zahteve »najprej pogajanja in šele nato ustavitev ognja« ter privolila v »pogajanja na podlagi ustavitve ognja«. Združeni narodi imajo sedaj v rokah dva odgovora pekinške vlade: prvi je odklonilen, drugi pa delno sprejema predloge političnega odbora. Se vedno je torej upanje, da bo naposled le prišlo do mirne rešitve korejskega spora in da bo odpravljena nevarnost tretje svetovne vojne, kar je želja vsega miroljubnega človeštva. Seveda pa je za OZN mogoča samo časna rešitev, ker nikakor ne gre, da bi bil napadalec nagrajen.

Ob zaključku tega članka smo prejeli vest, da je pekinška vlada poslala Združenim narodom še eno spomenico, v kateri izjavlja, da je pripravljena privoliti v takojšen sestanek predstavnikov sedmih držav, da se odpravijo težave za prenehanje sovražnosti in da tudi ne vztraja na tem, da bi bila konferenca na Kitajskem.

V londonski galeriji New Burlington je odprta razstava del francoskih impresionistov. Razstavljena dela so last mesta Glasgow, ki ima poleg sodobnih umetnin veliko zbirko starokladnejske, egiptovske, indijske, kitajske, japonske, in evropske umetnosti.

Mednarodni inštitut za gledališče je razglasil marec za mesec mednarodne gledališke umetnosti. Gledališča v deželah, ki so članice UNESCO, bodo v marcu predvajala dela, v katerih se izražajo ideja humanosti in mednarodnega sporazumevanja.

Arrowsmithova smrt

10. januarja je umrl v Rimu ameriški pisatelj Nobelov nagradenec Sinclair Lewis, dobro znan tudi pri nas, vsaj po svojem romanu Arrowsmith, ki je deloma avtobiografski. Gotovo ni publikacije te ali one vrste na svetu, ki mu ne bi posvetila nekrologa.

Naš nekrolog je napisal Lewis sam še med vojno leta 1942. Namisljeni literarni zgodovinar iz leta 1971, v resnici Lewis sam, nam na šegav, zanj značilen način bržda boljše kakor kdor koli drug orise pisateljevo življenje, značaj in pomen za ameriško in svetovno književnost. Zato nekaterih čisto izmišljenih podatkov, ki pa vendar po svoje pomagajo pojasniti Lewisovo osebnost, ne jemljimo preveč dobesedno. Lewisova lastna posmrtnica se glasi:

Sinclair Lewis, ki je včeraj popoldne mirno speč umrl na svojem posestvu v severozahodnem Connecticutu, je bil 86 let star, že precej pozabljen. Zadnjih deset ali petnajst let je tako in tako živel odmaknjen svetu in se je vsaj navidez ukvarjal le s svojimi mački, vrtni in kratkimi esei o takih malo branih pisateljih, kakršni so Mark Twain, da se je marsikdo najbrž začudil, če je zvedel, da še živi. In vendar je bil nekoč zaradi svojih ujedljivih, a v bistvu dobrohotnih puščic proti ošabnosti in nesposobnosti sodobnih politikov in kapitalistov dokaj znana sebnost.

Cepprav njegovih romanov zdaj skoraj nihče ne bere so nekateri, zlasti Main Street, Arrowsmith, Babbitt, Elmer Gantry in obsežna kronika ameriške družine Tintayrovih v štirih delih, katero je Lewis začel leta 1944 in končal leta 1950, dobro znani vsem sociologom in literarnim zgodovinarjem, ker dajejo sliko hinavske in navne prve polovice našega stoletja. Nihče seveda ne more trditi, da je to sliko podal lepo zaokroženo in brez predsodkov.

Lahko bi rekli, da je bil Lewis dobrovoljen patolog, ki je smešil fraziranje in sentimentalnost svojih dni — bučno sleparstvo senatorjev in »pospeševalcev gospodarstva«, zaničljivi odnos do žensk, osebno stremušvo duhovščine, umetnikov in strokovnjakov, pa tudi osladno rodoljubarstvo.

Bistremu bralcu naših dni je jasno, da je Lewis pobijal — ali skušal pobijati — čustvenost, ker je vedel, da je na dnu srca sam čustven človek. Da so bili zanj zeleni griči in vojaki na barikadah, smehljajoče se deklice in zimski viharji prav tako otročje razburilji kakor za kako znano pisateljico romanov za ženske. Jasno je tudi, da se je norčeval iz robatejših pojavov ameriškega imperijalizma, ker je bil v srcu fanatičen Amerikaneec, ki mu prizanesljiva visokost Angležev, med katerimi je pogosto živel, med drugimi celi dve leti (1951–52) v Derbyshireju, nikoli ni bila posebno všeč.

»Slog« Lewisovih precej razvlečenih podob ameriških navad kaže po najnovejših ugotovitvah na neverjetno različne literarne prednike. Če pogledamo njegove knjige in upoštevamo njegova lastna priznanja z začudenjem ugotovimo, da izhaja iz Dickensa kakor iz Swinburneja, H. G. Wellsa in A. E. Housmana, Thomasa Hardyja in H. L. Menckena in Hamlina Garlanda. Z druge strani pa je videti, da sam ni zapustil literarnih naslednikov. Vse kaže, da je Lewis le malo vplival na mlajše pisatelje, — v nasprotju s svojima slavnima nasprotnikoma Theodorjem Dreiserjem in polkovnikom Ernestom Hemingwayem, ki je tako dramatično padel, ko je vodil svoje mešane filipinsko-kitajske čete v naskok na Tokio leta 1949. Ali pomeni to načelno odklonitev njegovih teženj po moči in izvirnosti, ali pa je bil kakor njegova sodobnica Willa Cather, neogibno osamljen pojav, tega danes se ne moremo reči.

Lewis se je dolgo vrsto let klatil po svetu in na skoraj nore načine iskal

Sinclair Lewis

izkušenj. Svoje delo je začel z vrsto let pri časnikih in v uredništvih revij založb. Prepotoval je vse Združene države. Poznal je dobrušen del Evrope in ob koncu druge svetovne vojne leta 1944 tudi večino Azije. Tri ali štiri leta se je celo, najbrž nezavedno posnemaje svojega vzornika Dickensa, ukvarjal z igranjem. Sodeloval je pri raznih družinah, ne da bi se posebno izkazal ali osramotil.

Po vrnitvi z Anglije leta 1952 pa se je ustalil v kmečkem Connecticutu, s katerim ga je marsikaj vezalo. Lewis je bil sicer rojen (1885) v nekem prejiškem mestecu v Minnesoti, kjer je bil njegov oče tipičen podeželski zdravnik, toda oče in njegovi predniki osem ali devet rodov nazaj so bili vsi rojeni v Connecticutu ob reki Housatonic. Tam je tudi Lewis preživel zadnjih dvajset let. Studiral je na univerzi Yale in dobil prvo službo pri newhavenskem dnevniku »Journal and Courier«. Zato ni čudno, če se je naselil v Connecticutu, sit in truden po

tovanja in tistega, kar je sam nekoč imenoval (v svojem kratkem potopisu »Caj za poldruga«, 1945) »spoznanje starega potepuha«, da je »povsod tujec in da ga nihče ne posluša, celo če zabavlja na pivo in davke«.

Lewis je bil visok, vitek, neroden, hrapave polti. Zadnje čase je bil čisto plešast, ostal mu je le šop rdečkastih las. Če bi se postavil z razmršeno lasuljo in kozjo bradico, bi ga lahko imeli za majhno poosebljenje strica Sama. Marsikateri od vsakega leta redkejših novinarjev in knjižničarjev, ki je poromal na njegov dom (romanje, ki je neogibno propadlo zaradi starokove objestne posmehljivosti na račun vseh umetnjakarskih poziranj), je opazil, da je z leti postajal vse bolj in bolj »zadnji še živeči connecticutski Yankee«. Celotno njegovo glas je pridobil yankejski zven, ki je zdaj že pozabljen razen v slabih igrah.

Njegovi sosede se posebno živo spominjajo, kako ga je prišel obiskat dr. Wilfred Willoughby Westfrisket, profesor za ameriško literaturo v Oxfordu. Vse popoldne ga je profesor čakal na domu, Lewis pa je v neki garaži igral tarok z vaškim policajem, ki je bil tudi za grobarja.

Cepprav Lewis navidez ni zapustil nobene »šole« posnemalcev, lahko rečemo, da je bil njegov vpliv na našo književnost zdravilen zaradi smešnja puščobe in izmišljenosti. Njegova raba ameriške in humorističnega pretiravanja, pomešana bolj z znanstvenim načinom, ki je posledica univerzitetne izobrazbe, je vsaj enaka dostojanstvu in romantičnemu čaru katerega koli princa, katerega koli delavskega voditelja z desetimi milijoni pristavev — ali katerega koli pisatelja!

Njegovi edini bližnji sorodniki so: starejši sin Wells, ki je bil leta 1942, kakor znano, kapetan pri ameriški prekomorski armadi in ki je prav gotovo občutljivejši in skrbnejši pisatelj kakor njegov oče; dalje mlajši sin Michael, predsednik Afrokitajske letalske družbe, in njegov nečak Freeman Lewis, založnik.

Pri pogrebu, ki je bil v kapeli krematorija v Millertonu, so bili na Lewisovo zahtevo, samo trije hlapi z njegovega posestva (sam jim je čudniško pravil »pomočniki«) in častitljivi dr. Carl van Doren, bivši rektor kolumbijske univerze in poslanik v Franciji. Zaigrali so samo Beethovno Sedmo simfonijo, s plošč. Edini govor je bila pripomba dr. van Dorena: »Bil je dober delavec in dober prijatelj, ki se je znal smejeti celo v dnevi, ko je svet od samih skrbi skoraj izgubil dar smeha.«

Z A P I S K I

Makedonski književnik Dimitar Mitrev usmerja svoje delo predvsem v pisanje esejev. Za letos pripravila »Zbornik kritik in kritičnih pregledov«, v katerem bo pokazal pesniška in prozna dela sodobnih makedonskih pisateljev in pesnikov, pa tudi književne like umirlih makedonskih pesnikov. V tisku je njegova knjiga, ki obravnava makedonsko narodno in umetno liriko 19. stoletja. Pripravlja tudi daljšo študijo o kvarnem vplivu kominformizma na bolgarsko umetnost.

Mladi makedonski pesnik Aco Sopov je lirčni pesnik makedonskega podeželja. Poleg zbirke »Na Gramosu« pripravila novo pesniško zbirko z zanimivo tematiko — usoda otrok Egejske Makedonije. V tej tragiki se najbolj izražajo usodne posledice zločinske izdajalske politike. Pesnik veliko prevaja svetovne pesniške klasike. Za makedonsko mladino pripravlja prevod Zupaničevega »Cicibana«.

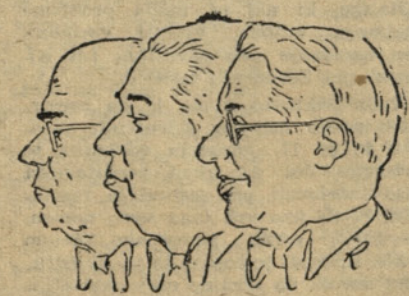
Crnogorski pisatelj Mihaljo Lalić, ki se je lani predstavil s svojim prvim romanom »Svatba«, bo že letos v januarju izdal novo zbirko povesti, katerih dejanje se odigrava v severno-vzhodnem delu Crne gore, okoli rek Lima in Tare. Letos bo izšla še ena zbirka povesti iz narodno osvobodilnega boja.

Bežen pregled o pripravih in delu najbolj vidnih jugoslovanskih pesnikov in pisateljev obeta v letošnjem letu precej pisano in bogato književno žetev.

Pesmi izpod Snežnika

V zbirki Mlada pota, ki jo urejmeta Fran Albreht in Beno Zupanič, je iz-

dala Mladinska knjiga v Ljubljani Marčke Znidaršičeve »Pesmi izpod Snežnika« v nakladi 1500 izvodov. Znidaršičeva je razdelila svoje pesmi v štiri razdelke. Prvi ima naslov »Vihar«, drugi »Snežnik«, tretji »Pesmi o Cerkljanskem jezeru«, četrti »Pesmi ljubemu«. Končuje se s pesmijo »Pomladni razgovor«, ki je posvečena N. Pimatu. Zbirko jo ilustriral in opremil Stane Kregar.

Zdravniki Edward Kendall, Philip Hench in Tadeus Reichstein (od leve proti desni), ki so za odkritje Cortisona, novega zdravila proti revmi, prejeli v jeseni leta 1950 Nobelovo nagrado za fiziologijo in medicino

Z A N I M I V O S T I

Poizkusni hangar za visoke in nizke temperature

Ker uporabljajo ameriška letala v tropičnih krajih Amerike kakor tudi v ledenem ozračju Antarktike, morajo vsako tipa letala preizkusiti, kako se bo obnesla pri veliki vročini ali hudem mrazu. V Eglin Fieldu na Floridi imajo ZDA poizkusni hangar takega obsega, da gre do vanj tudi največja letala. Tla, stene in strop hangarja so tako izolirani, da omogočajo v notranjosti stalno temperaturo od —50 do +74 C. Hangar je širok 60 m in dolg 75 m. Višina je ob straneh 10,65 m, nad srednjo osjo pa 21,30 m. Zaradi raznih instalacij pod stropom pa je uporabna višina le 7,60 m, ozir. 12,25 m. V sosednjih stavbah so fiziološki laboratorij in naprave za gretje in hlajenje. Tla hangarja so iz armiranega betona, ki je pokrit s tremi steklenimi plastmi skupne debeline 38 cm. Stene in strop so izolirani s 33 cm debelo plastjo steklene volne. Pri zunanji temperaturi +35 C morejo s hladilnimi napravami v 48 urah znižati temperaturo v hangarju na —50 C. Prav tako se pri zunanji temperaturi —4 C doseže v hangarju temperatura +74 C v 16 urah.

Moderno cestno vozilo

Med Švedsko in Svico je po vojni dobro obiskana avtobusna linija. Voda iz Basela v Helsingborg. Leta 1947 je švedska družba, ki oskrbuje to prometno pot, dala v promet pet modernih ameriških avtobusov tipa »Aerocoach«, ki morejo voziti s hitrostjo do 120 km na uro in so sila udobno opremljeni. Imajo 30 tapetiranih sedežev, kuhinjo, stranišče in ogrevalno napravo. Potnike oskrbuje prijazna stewardesa, prav tako kakor v letalih. Tak avtobus more brez postanka prevoziti do 1000 km dolgo pot, ker ima velik rezervoar za bencin.

Montažne hiše iz aluminija

Angleške tovarne letal izdelujejo enodružinske hišice iz aluminija, in sicer kar na tekočem traku. Tako hišico transportirajo hkrati na štirih tovornih avtomobilih, da je čas montaže čim krajši. Hišica obsega predstoba, 3 sobe, kopalnico in kuhinjo. Cenijo, da bo trajala 100 let. Vzdrževanje hišice je poceni. Povpraševanje po njih je zelo veliko.

Postreži si sam!

Po zgledu izredno populnih popolnoma avtomatskih bifejev v ZDA so pred kratkim odprli neki tak bife v Linzu, poleg kolodvorca. Dva taka bifeja po švedskem vzorcu pa bodo uredila v Gradcu.

Sončna toplota za ogrevanje stanovanj

Med vojno so v ZDA poizkušali uporabljati sončno toploto za ogrevanje prostorov. Po vojni so konstruirali zbiralce sončne toplote, ki so pripravili za uporabo. Naprava sestoji iz plasti, deloma pločmenih, medsebojno prekrivajočih se steklenih plošč, ki se namestijo na steni podobno kakor skodele, le z malo večjim vmesnim prostorom. Da zavarujemo te plošče pred onesaženjem, namestimo nanje še eno stekleno plast. Ker steklo propuša sončne žarke, za toploto pa je zelo slabo propustno, se bo počinjeno kakor tudi prozorno steklo segrelo, če je izpostavljeno sončnim žarkom in bo zadržalo toploto. Med steklenimi ploščami ležijo zrak se bo zaradi tega segrel. Segreti zrak potisnemo potem po ceveh v hišne prostore. Ugotovili so, da je najboljša, če se steklene plošče prekrivajo za dve tretjini. Tretjina vsake steklene plošče pa je počinjena. Prednost take kurjave so enakovredno segreti prostori in pa prihranek na kurivu. Seveda je takšno kurjenje prostorov mogoče le v krajih, kjer je dosti sonca in nič megle.

Posledice klimatske spremembe

Kakor je splošno znano, je nastopila po drugi svetovni vojni precejšnja klimatska sprememba. Zaradi te spremembe utegnejo norveški ledeniki v 50–60 letih popolnoma izginiti. Prav tako se bodo zmanjšali ledeniki na Švedskem, v Islandiji in Grönlandiji. Enaka so poročila iz sovjetskega dela Arktike.

Kako dolgo bodo zadoščale svetovne zaloge zemeljskih olj?

Zaradi vedno naraščajoče motorizacije prometa, mehanizacije kmetijstva in porabe v industriji raziskujejo po vsem svetu, zlasti pa v ZDA, že več desetletij vprašanje, kako dolgo bodo še zadoščale zaloge zemeljskih olj. Približne cenitve so ugotovile 8 milijard ton zalog. Če se poraba ne bi več povečevala kakor doslej, bi ta množina zadoščala za približno 20 let. In kakšen bi bil potem svet brez avtomobilov, letal, motornih ladij itd., če nam ne bosta kemija ali atomska fizika ustvarili novega vira energije?

Od 8 milijard ton zalog je po današnjih cenitvah 45% v Severni Ameriki, 42% na Blžnjem vzhodu, 10% v ZSSR in 3% v ostalih državah. Razumljivo tedaj, da stikajo povsod za novimi nahajališči zemeljskih olj. Zaloge ZDA bi zadoščale za približno 12 let, vse ostalo pa bi morale uvoziti. Sicer je res, da so vsake take cenitve problematične. Jasno pa je, da se uporaba zemeljskih olj čedalje bolj povečuje in jih bo nekoč zmanjkalo. Do takrat pa, upamo, bomo že imeli druge vire energije.

FILMSKI OBZORNİK

NASA PRVA FILMSKA KOMEDIJA »PLAVI 9«

Eden najtežjih filmskih žanrov je prav gotovo komedija. Ne samo zaradi tega, ker zahteva posebne formalne prijeme ter zabavne situacije, ki pa ne smejo biti banalne, (kar pa zelo pogosto so). Temveč predvsem zaradi tega, ker imamo danes do komedije tudi neke idejne zahteve. Komedije kapitalističnih proizvajalcev so navadno zelo preproste in enostavne, skoraj vse imajo značaj vodvila, kakke ideje, morale ali pouka navadno ne izvlečemo iz njih. Obrazcev za take komedije je nesteto in njih avtorji si navadno ne zastavljajo večjih problemov. To, da kakor smo rekli že uvodoma, iščemo danes tudi v komediji osnovne ideje, morale in pouka. Tu je naloga severa veliko težja in zahtevnejša. Predvsem si zastavljamo vprašanje, če gre za sodobno komedijo iz naše stvarnosti, kje bomo iskali motive, ki bodo vzbu- dili smeh, ki pa zopet ne bo zgolj smeh zaradi smeha? Prav gotovo je treba iskati te motive v naših napakah, predsodkih in slabostih, ki smo jih prinesli s seboj kot nezdrave preostanke vpliva buržoazne družbe in malomeščanstva. Birokracija, karizem, ko- molčarstvo, ozko strokovnjakstvo, apolitičnost, vražjevnost in drugi nepravilni pojavi, ki jih še opazamo v našem življenju, ki pa vsekakor ne spadajo v socialistično družbo, to naj bi bilo gradivo, na katerem bi sno- vali naše komedije. Kajti s tem, da bomo te pojave osmislili, bomo tudi pripomogli k njihovega odpravljanju.

V koliko je izpolnila te zahteve naša prva komedija »Plavi 9«? V veseljem lahko ugotovimo, da ji po tej strani nimamo kaj očitati. »Plavi 9« ni ko- medija zaradi komedije temveč je idej- na komedija. Ze sama ta ugotovitev je vsekakor veliko priznanje ustvarjalcem filma. Film ima jasno osnovno idejo — šport v socialistični družbi ne po- trebuje domišljavih »asov«, ki živijo samo za šport, slavo, denar in ki mi- slijo, da so nenadomestljivi. Tak je namreč eden glavnih junakov filma, nogometaš, srednji napadalec Fabris. Clovek, ki pripada odmirajoči bur- žoazni družbi in ki kot tak tudi nujno izgine iz športnega igrišča. Njega na- domesti mladinec, ki ga je vzgojila socialistična družba. Ladjedelniki de- lavci Zdravko, ki ljubi in z veseljem goji šport, ki pa se zaveda, da je nje- gova osnovna dolžnost — delo, njego- va stroka — izgradnja socializma.

Razen tega nam film tudi pove, da šport ni samemu sebi namen, da zaradi njega ne smemo zanemarjati učenja. V to skrajnost namreč zaide v filmu študentka Nena, zelo nadarjena pla- valka, ki pa pod vplivom slabe druž- be zaradi plavanja zanemarija učenje. Ko pa se tisti ljudje, ki so jo zvabili v svoj krog, razglašajo in pokažejo svoje prave obraze, in ko na drugi strani spoznava Nena, kakšen odnos ima do športa in dela Zdravko, se za- ve svoje napake in zopet najde svoje pravo mesto med tovariši.

V filmu »Plavi 9« vidimo življenje številnih različnih družbenih slojev. Brez- delnost, pijančevanje, prazne zabave in pohlep po užitkih preostanka bur- žoazije, na drugi strani pa delo, za- nos, polet in zdravo veselje novih ljudi porajajoče se socialistične druž- be. In ti dajejo filmu zdrav, veder, vesel ton, poln optimizma in vere v svetlo bodočnost.

Dočim smo dali avtorjem vse pri- znanje za idejno vsebinsko stran fil- ma, moramo pa po drugi strani ugo- toвити, da ima film »Plavi 9« precej slabosti po formalni strani. Nekaj jih izvira že iz samega scenarija (scena- risti: Geno Senčič, Hrvoje Macano- vić in Krešo Golik) nekaj pa iz re- žije (Krešo Golik). Scenarij ima bolj oblikovano in krepko zgodbo, kot so jih pa imeli naši dosedanjí scenariji, ki so bolehal predvsem na fragmen- tarnosti. Vendar je zgodba, čeprav dokaj kompaktna, nekoliko preveč

razvlečena. Nekateri motivi, ki so v filmu nakazani, se ne zaključijo. Tako ostane neizkoriščen motiv nogometaša — desnega krila, ki pa je prepričan o sebi, da je rojen srednji napada- lec. Tega Fabris pomotoma misleč, da gre za Zdravko, vpiše v F. D. Jedin- stvo, da bi mu tako onemogočil na- stopanje v Dinamu. Tu je bila dana možnost za novo komično situacijo, ki jo scenaristi niso znali izkoristiti. Na- paka scenaristov je tudi v tem, da niso dovolj podčrtali važnost nogo- metne tekme s Standardom. Ta važ- nost je razvidna samo iz govorjenega teksta, medtem ko z dramaturgijo tega niso znali podkrepiti. Scenarij ima večinoma sočne in žive osebe, žal le, da je glavni pozitivni junak Zdravko obdelan preveč papirnato in shema- tično.

Režija, ki je znala postaviti v os- predje idejne probleme filma, je bila manj uspešna po formalni strani. Predvsem ji moramo očitati premalo smelosti, ki je nujno potrebna v vsaki komediji. Imamo občutek, kakor da bi se režiser bal smelih komedijskih prijemov in se raje previdno ter so- lidno zadržuje. Slabo in precej stere- otipno je obdelan športni del filma; tako nogomet, kakor tudi plavanje. Potrebno bi bilo, da bi gledalec videl, zakaj je sodnik izključil Fabrisa iz igre, ker ostane to po tem kar v filmu vidimo, uganka. Zelo naivno in enostransko je prikazan trening Zdravka. Na tekmi sami pa bi mo- rali biti individualizirani tudi drugi igralci, vidimo pa samo velike posnet- ke Zdravka. Pri plavanju nam ni jas- no, na kateri progi plava Nena in tako odpade vsa zaželená napetost. Oči- vidno režiser še ni imel pravega ob- čutka za uporabljanje velikih posnet- kov tam, kjer so potrebni in za po- udarjanje posameznih detajlov, ki so potrebni za lažje razumevanje filma. Tako je v ekspoziciji premalo pod- črtana Zdravkova nogavica in gleda- lec v zaključnem delu filma ne ve, kaj prav za prav Petro Situacija išče. Precej spretnosti pa je pokazal režiser v montaži, kljub temu, da so nekateri posnetki prekratki. Uporablja zanimave montažne prehode in po- srečilo se mu je sestaviti film, ne da bi izkoriščal prelive.

Vso pohvalo pa zasluži igra igral- cev, ki je v tem filmu že dobila svoj pravi filmski izraz brez teatralnega prizvoka. Fabrisa odlično igra Antun Nalis, ki se je osvobodil vseh šab- lon, tako da oseba, ki jo Nalis igra, zaživi pred nami duhovno in telesno. Irena Kolesar je kot Nena naredila velik korak naprej v primeri z nje- nimi prejšnjimi vlogami. Svojo vlogo doživlja in nam izrazito podaja svoja čustva, tudi kadar je negibna in ne govori. Zdravka Petričiča, lik za ka- terega smo že dejali, da je v scenariju podan precej papirnato in shematično, igra Jugoslav Nalis, ki pa tej vlogi ni bil dorasel in deluje v filmu bolj kot figura. Pravo odkritje je Ljubo- mir Didić kot Petro Situacija, ki s svojim realističnim in neprisiljenim humorjem takoj osvoji vse simpatije gledalcev in prav gotovo nosi levji delež uspeha, ki ga ima film. Prvič vidimo na filmskem platnu popular- nega slovenskega igralca Josipa Da- neša v vlogi garderobierja Barba Si- meta; čeprav šele prvič pred kame- ro, je že takoj v začetku ustvaril lik, ki ne zaostaja za liki inozemskih filmskih komikov. Vloga direktorja ladjedelnice ni nudila posebnih mož- nosti Stanetu Severju. Vendar je prav v tej vlogi zopet pokazal, da je velik igralec, saj je tako rekoč iz nič ustva- ril živ lik. Severjev direktor je pre- žet z veliko človeško toplino in ple- prepričljivo.

Snemalec Tanhofer je opravil svojo nalogo korektno, in se je podredil sti- lu, ki ga pač tak film zahteva, kjer kamera ne pripaja tako do izraza, kot

pa na primer pri kakem zgoščin- skem filmu.

Glasbo je napisal Bjelinski, ki se je pri svojem snovanju naslonil na narodne motive, vendar bi si želeli za filme te vrste nekoliko bolj popu- larne glasbe, ki bi nam osala v ušesih tudi še potem, ko smo zapu- stili kinodvorano.

Bolna točka vseh naših filmov pa je zvok. Marsikatera nerazumljivost v dejanju gre na račun slabega zvoka in nerazumljivega dialoga. In tako je

KAKSNE FILME GLEDAJO PO SVETU

V zadnji številki smo obljubili našim bralcem poročilo o filmu »Divjina kličica«. Film je doživel v Evropi pre- miere leta 1950. Vse kritike soglasno poudarjajo, da je to eden najvrednej- ših ameriških filmov. »To je delo take poštene lepote in svetle nežnosti, kot da ni prišlo iz Hollywooda,« po- udarja celo nek ameriški časopis.

Farmarjeva družina (Claude Jarman, Gregory Peck in Jane Wyman)

Film je izdelan po romanu »Pom- lada« (The Yearling), ki ga je napi- sala Marjorie Kinnan Rawling. Ro- man je pred vojno izšel pri »Modri ptici«. Kratka vsebina nam pripove- duje o dvanaajstletnem sinku farmar- ja Pennyja Baxterja, ki mu je ime Jody. Deček je na samotni farmi brez tovariša, njegova mati je molčeca žena, očetu pa trdo delo ne dopušča, da bi se ukvarjal z otrokom. Nekega dne ugrizne očeta kača klopotača. Baxter v stiski ustrelj smro in položi njena jetra na rano, da bi mu iz- vlekla strup. Za srno ostane nebog- ljen mladič, ki ga sme Jody vzeti domov. Srnjaček odrasča in ob njem prebije deček najlepše ure svoje mla-

Jody in srnjak

tudi v Plavem 9. Posebno v prvem delu filma marsikaj prav nič ne moreš razumeti kaj osebe govore. Tej strani naših filmov bo treba v prihod- nje posvečati mnogo več pozornosti.

Ce dodamo vsému temu kar smo do sedaj napisali še to, da Plavi 9 polni kinodvorane in da je našemu občin- stvu všeč, kar ni majhna stvar, mo- ramo dati torej avtorjem filma vse priznanje, filmskim ustvarjalcem pa vzpodbudo za ustvarjanje novih idej- nih komedij.

pri

dosti. Srnjak doraste in povzroča na farmi nepopravljivo škodo. Uniči po- mladansko setev od katere zavisi ob- stanek družine. Oče ukaže Jodyju, naj ustrelj srnjaka. Tega deček ne more in mati zgrabi puško, vendar srnjaka le obstreli. Ker je oče bolan, mora nazadnje res deček do smrti sam ustreliti žival. To je prehudo za mlado srce. Jody pobegne z doma in tava več dni po pragozdu. Slednjič ga najdejo čolnarji na nekem splavu. Domov se vrača spremenjen in do- zorel. Ob strani svojih staršev sprej- me težko življenje samotnega farmarja v divjini.

Pesem o življenju, o njegovih drob- nih lepotah, o kratkem veselju in mnogih skrbih ter bolečinah, o upih in prevarah, epos o rojstvu in umi- ranju. Filmsko podoba na barvnem traku, mu je dal znani hollywoodski režiser Clarence Brown. Film velja v Ameriki za višek filmske umetnosti. Režiser Brown, je mojster ponazarja- nja okolja in njegovega vzdušja. Po osmih letih priprave in študija je ustvaril filmski epos krhke lepote, barvno simfonijo pragozda, pišejo o njem kritike. Glavne vloge je zaupal znanim ameriškim igralcem. Gregory Peck igra Pennyja Baxterja, Jane Wyman pa njegovo ženo. Malega Jo- dyja je odkril režiser po petih mese- cih iskanja na deški šoli v mestu Nashville države Tennessee, ime mu je Claude Jarman in Hollywood ga je sprejel kot veliko odkritje.

Jody z očetom (Claude Jarman in Gregory Peck)

FILMSKE NOVCSTI

Dunajski režiser Učicki je posnel film »Cordula« s Paulo Vesely v glav- ni vlogi. Film so posneli v kraju Vo- raner po Wildgansovem istoimenskem romanu. V filmu nastopajo tudi va- ščani.

Gregory Peck, znani ameriški film- ski igralec, hoče letos zgraditi v Hol- lywoodu gledališče. Zato bo dal 1.500.000 dolarjev. Prepričan je, da mora Hollywood, ki zbira najboljši- igralce na svetu, imeti tudi gledali- šče. Zbral je že svojo skupino, same znane igralce, in šel z njimi na tur- nejo, ki je imela velik umetniški uspeh.

GRÖŽJE IN STRATEGIJA V VOJNI NA KOREJI

Vojna v Koreji je v središču zanimanja vsega sveta. Iz majhnih bojov kopnenih sil se je razvilo vojskovanje, v katerem posredno ali neposredno sodelujejo mnogi narodi, bodi z ljudstvom bodi z materialom. Zato so tudi metode bojevanja in vojna sredstva hitro dobile oblike najmodernejšega vojskovanja.

Korejsko bojišče je danes prizorišče uporabe najrazličnejših vojnih sredstev, v zadnjem času celo najmodernejših letal na reaktivni pogon (Mig 15-sovjetska lovska letala in F-86-Sabre ameriško lovska letala). Značilna za korejsko bojišče je zemljepisna lega. To je podolgovat polotok, ki omogoča široko uporabo pomorskih sil v vojskovanju.

Na vojskujočih se nasprotnikih opazimo nekatere značilne razločke. Severna stran je v veliki številčni premoči, vojskuje se na poznanem terenu, opira se na široko zaledje, vendar pa ima slabo vojaško opremo in oskrbo, maloštevilno letalstvo, posebno bombniško, pomikanje mornariških sil, itd. Južna stran pa ima veliko nadmoč v letalstvu, operira s pomorskimi enotami, ima izvrstno opremo in orožje, omejeno število vojaštva, ekspedicijski karakter, oddaljene domače baze itd. Opazamo množično uporabljanje letalstva zlasti z južne strani. In vendar, čeprav ima letalstvo južne strani skoraj absolutno premoč in se uporablja v ogromnem številu, dosega le neznatne direktne uspehe v razvoju borbe.

Na podlagi takih odnosov je bilo razumljivo, da je bila v začetku operacij vojna sreča precej nestalna. Dokler ni južna stran dobila vseh svojih sil na bojišče, je severna stran zmagovala in nevarno napredovala proti jugu. Ko so pa medtem bile organizirane in koncentrirane kopenske, letalske in pomorske sile južne strani, se je bojna sreča obrnila in je južna stran napredovala v še hitrejšem tempu nazaj proti severu.

V tej dobi napredovanja južnih nasprotnikov severna stran še ni imela za seboj velikanske rezerve ljudstva

in je bila navezana samo nase, medtem ko so južne sile docela izkoristile svojo zračno premoč in svojo moč na morju.

Letalstvo južne strani je v svoji vlogi gospodarja v zraku opravljalo nepretrgane metodične napade na vse koncentracije severne strani, na njihove oklopne in transportne enote, na skladišča in linije oskrbovanja. Napadalo je z lovskimi letali in bombniki, ki niso potrebovali nobene opore in so lahko natančno zadevali svoje cilje, ker so naleteli na zelo majhen odpor. Južna stran je uporabljala v začetku ameriška lovska letala Mustang ki so se ob koncu prejšnje vojne zlasti odlikovala, in pa znane letalske trdnjave, ameriške štirimotorne bombnike Boeing B-29 in celo B-50. Vsa ta letala so imela navadne eksplozivne bencinske batne motorje, s katerimi so imeli v prejšnji vojni dovoljkušenj. Severna stran je v tem času uporabljala največ lovska letala JAK, prav tako na pogon batnih motorjev, ki so bila veliko šibkejša v pogledu oborožitve, a bombnikov v večjem obsegu ni imela, kar je bilo občutljivo pomanjkanje napadalne žive sile. Letalstvo južne strani je torej v tej dobi odločilno vplivalo na zmage, ker severna stran se ni razpolagala s številčno zelo močnejšo pešotno silo južna vojska pa je imela ob vsakem večje napadu uspešno pomoč svojega letalstva.

Drugi prav tako važen vpliv na uspehe južne vojske je bilo tesno sodelovanje mornariških enot, ki so z raznimi odločnimi posegi podpirale napredovanje obmorskih kril frontne linije. Ta vpliv se je občutil toliko močnejše, ker je bila nasprotnikova pomorska sila sploh brezpomembna. Mornarica južne strani je sodelovala s sledičimi glavnimi vrstami pomorskih la-

1. bojne ladje so s svojimi dolgotrajnimi topovi velikega kalibra uspešno obstreljevale važne cilje na kopnem;

2. križarke za topniške akcije manjših ciljev in varstvo pri pomorskih izkrcavanjih;

3. rusilci za varstvo bojnih ladij, križark in letalonosilk;

4. letalonosilke za poslednje akcije bombniških napadov na oddaljene cilje in za letalsko varstvo pomorskih enot;

5. podmornice za opazovanje in minersko službo;

6. pomožne ladje, med katerimi so imele posebno važno vlogo izkrcavalne ladje za desantne operacije.

Mornarica je mnogokrat obstreljevala cilje na kopnem in varovala morski del frontne linije ter s tem znatno pomagala pri napredovanju. Poleg tega je večkrat obstreljevala važne cilje v globokem zaledju. Pomorska obstreljevanja so zaradi izredno težkih topov in natančnega merjenja zelo učinkovita. Tudi letalonosilke so imele važno vlogo, ker so lahko prenesle letalsko bazo v zelo oddaljene kraje, kjer so bili važni cilji v dosegljivi bližini.

Poglavitno nalogo v pomorskih akcijah pa so opravljale kombinirane akcije pomorskega desanta (izkrcanje vojske v sovražnikovo zaledje). S takimi akcijami velikega obsega, v katerih so sodelovale vse enote pomorskih sil, je mornarica pričela učinkovito ofenzivo južnih sil na vzhodni in zahodni obali Koreje in je s tem odprla pot proti severu. Z akcijami desanta so bili severni strani zadani najhujši udarci. V desantnih operacijah imajo Američani velikokušenj iz minule vojne, razen tega razpolagajo z veliko količino posebnega materiala, pri čemer so najbolj zanimive izkrcavalne ladje, ki lahko preneso velikansko količino vsakovrstnega materiala (ljudi, tanke, vozila, stroje, zaloge itd.), so zelo plitke, da se lahko približajo obali, in imajo prednjo steno na vzmeteh, da jo ob prihodu k obali lahko spuste vodoravno in že je ustvarjen prehod na suho. Ladje, imajo tudi močno lastno obrambo lahkega in raketnega orožja.

Napredovanje južnih sil je doseglo skoraj severne meje Koreje, ko se je stanje na mah iz temelja spremenilo. Severna stran je dobila velikansko

pomoč, več sto tisoč vojakov iz Kitajske. Pod silnim pritiskom množičnega napadanja kopenske sile na vse dolžini fronte je morala južna vojska počasi in brez prestanka zapuščati svoje položaje in se pomikati proti jugu.

Proti takemu množičnemu napadanju niso pomagali niti številni učinkoviti napadi lovskih letal, bombnikov, pa tudi ne mornarice ob pomorskih križlih, niti uporaba najmodernejšega raketnega orožja, ne vsa tehnična premoč južne vojske, ki je bila sedaj številčno trikrat manjša. Zato se je morala umakati pred silnim navalom številnega sovražnika.

Južno letalstvo je pričelo uporabljati večje in težje bombnike B-50, ki nosijo poleg bomb tudi topove. V tem času so se na severni strani pojavila prva lovska letala na reaktivski pogon ruskega tipa Mig 15. Ameriška lovska letala P-80 na reaktivski pogon so bila zamenjana z novejšim, močnejšim reaktivskim lovskim letalom—F-86 Sabre, ki so v prvih bojih z letali Mig 15 dosegla zmago. Ta letala z velikimi hitrostmi pa niso posebno prikladna za naloge sodelovanja s pehoto.

Tako se vojna v Koreji nadaljuje. Na prizorišču stopajo vedno nova, modnejša orožja, nove enote, ki trenutno dosežejo uspehe, dokler se ne pojavi na nasprotni strani nova protitež. Korejska vojna kaže, da se zmaga ne doseže samo z moderno opremo in orožjem, a tudi ne s samo živo silo množice. Ne, zmaga je skupek vseh vplivov, kar bo najbolj pokazala prihodnost.

Mrjak Kdaj in kako jemljemo zdravila

Včasih so navodila, kdaj in kako jemljemo zdravila, ki nam jih da zdravnik, le preveč kratka, saj za daljše pojasnjevanje navadno ni časa. Tudi v lekarni ne zvemo dosti več. Na stekleničkah, škatlicah je le prevečkrat kar na kratko napisano: »Trikrat na dan po petnajst kapljic« ali: »Po dva praška na dan,« ali pa še krajše: »Kapljice za oči,« »Mazilo,« pa naj bo že za karkoli. To je po navadi vse premalo in pojavi se vrsta vprašanj in dvomov, kdaj vzeti zdravila pa tudi kako jih vzeti, da bo prav. Napisati za vsako zdravilo posebej navodilo bi bilo preveč, lahko pa podamo vsaj nekaj splošnih navodil. Navadno jemljemo zdravila takole:

Zjutraj na tešče jemljemo grenke soli za odvajanje, ki jih popijemo raztopljene v nekoliko mlačni vodi. Zjutraj pijemo tudi grenčice in jemljemo zdravila, ki naj preženejo razne črevesne parazite — santonin.

V prazen želodec jemljemo zdravila, ki naj preprečujejo draženje črevesne sluznice, n. pr. pri želodčnem čiru. Tudi ricinovo olje deluje bolje, če ga vzamemo v prazen želodec.

Četrto do pol ure pred jedjo vzamemo zdravila, ki pomagajo boljšemu izločanju želodčnega soka. Sem sodijo zdravila za boljši tek — apetit. Pred jedjo jemljemo tudi zdravila, predpisana v majhnih količinah, po kapljicah, da jih sluznice čim prej in tem bolje posrka.

Med jedjo jemljemo zdravila z železom (železna vina), zdravila za krepitev z arzenom, za pomirjenje z bromom in sulfamidom. Na splošno jemljemo med jedjo zdravila, ki dražijo s svojo prisotnostjo črevesno sluznico in je zato bolje, da jih jemljemo v poln želodec.

Četrto do pol ure po jedi jemljemo zdravila, ki ublažujejo bolečine in ki naj odstranjujejo motnje v prebavi, zdravila proti vetrovom, proti premočni kislini.

V času med posameznimi obroki pijemo čaje proti kašlju.

Pol ure do eno uro pred spanjem jemljemo zdravila za uspavanje in pijemo čaje za odvajanje, ki naj čez noč razvijejo svoje delovanje. Večkrat vzamemo čez dan zdravila, ki naj delujejo stalno, n. p. zdravila pri driskah, težavah želodca. Vsaki dve do štiri ure jemljemo zdravila, ki morajo biti v telesu vedno v dovoljni količini, da delujejo. Med najbolj znanimi zdravili te vrste so sulfamidi in penicilin.

To naj bi bilo nekaj splošnih navodil, sedaj pa si oglejmo še, kako jemljemo zdravila. Gotovo ste že opazili, da so lističi na steklenicah ali škatlicah, kjer je napisano navodilo, beli ali rdeči; morda je bil včasih prilepljen tudi listič z mrtvaško glavo. Čemu vse to?

Vsa zdravila, ki jih uporabljamo notranje, tista, ki jih jemljemo skozi usta, imajo navodilo napisano na železnem lističu. Vsa zdravila, ki jih rabimo zunaj (n. pr. za mazanje, kranje v oko ali uho, razni praški za

izpiranja itd.) pa imajo navodilo na rdečem lističu. Teh zdravil ne smemo uporabljati za notranje zdravljenje, ker so po večini hudi strupi. Da nanje pazimo, imajo rdeče liste. Z mrtvaško glavo pa so še posebej znamenovana tista zdravila-strupi, ki jih rabimo v vsakdanjem življenju (n. pr. jodovo tinkturo, lizol); tu nas mrtvaška glava še posebej opozarja na nevarnost. Mrtvaško glavo imajo navadno tudi kapljice za oči, ki vsebujejo zelo močne strupe in bi lahko že najmanjša količina, ki bi jo požili, povzročila smrt. Tu je previdnost toliko bolj potrebna. Poskrbimo, da ne pridejo do teh zdravil otroci, ki kaj radi nesejo vsako stvar v usta.

Z rabo zdravil navadno ni težav. Mazil ne mažemo naravnost na rano ali na kožo. Mažemo na tkanino s čisto deščico, seveda s čistimi rokami, da ne onesažimo rane. Mazila za oči, s katerimi mažemo pravzaprav očesne veke, razmažemo po vekah s stekleno palčico, ki jo dobimo v lekarni hkrati z mazilom. Po uporabi moramo palčico s kosmičem vate dobro očistiti.

Dostikrat dobimo mazilo, ki ga moramo utreti v kožo. Tu si denemo malo mazila na dlan ali ploščico iz plute in mazilo utremo v kožo. Tako mazanje je najboljše opraviti zvečer, preden gremo spat, ker moramo ud, ki smo ga z mazilom natrli, dobro odeti. Z utiranjem povzročimo večji priliv krvi, ud se je segrel in paziti moramo, da ga ne prehladimo, kar bi bolezen poslabšalo.

Pred vsakim mazanjem moramo s kosmičem vate, ki smo jo namočili v bencinu, odstraniti ostanke starega

mazila in drugo nesnago, ki se je nabrala okoli rane. Namesto bencina lahko uporabljamo tudi olje ali pa razredčen vodikov prekis. Prav tako moramo z bencinom očistiti kožo, kamor bomo prilepili obliž, sicer se bo obliž le slabo prijel, ker je koža mastna.

S kapljicami je stvar že malo težavnejša. Če dobite v lekarni kapljice v navadni steklenički, je kar težko nakapati n. pr. pet kapljic vsakokrat. Le prerado se jih ulije preveč! Včasih je bilo to lažje, ker si dobil kapljice v steklenički s posebno izdelanim čepom. Danes si lahko pomagamo s kapalko, ki jo sicer uporabljamo za ukapavanje kapljic v oči. Pomagamo si pa lahko tudi tako, da damo preko odprtine stekleničke tanko palčico, n. pr. žveplenko ali zobotrebec, jo s kazalcem tiščimo na odprtini in stekleničko prav počasi nagnemo. Tekočina počasi polzi po palčki in se na koncu zbira v kapljice, ki jih prav lahko štejemo. Jemljimo vedno predpisano količino! Če jih vzamemo preveč, nam lahko škodujejo, posebno še, če imamo močno delujoča zdravila; če jih vzamemo premalo, so pa brez učinka.

Kapljice nakapamo navadno na košček sladkorja ali pa v pol kozarca nekoliko mlačne vode. Usta si nato poplaknemo s par požirki vode. Kapljice, ki jih jemljemo pred jedjo za krepitev želodca, za prebavo in boljši tek, pa ne smemo jemati s sladkorjem, marveč z vodo.

Kapljice za oko nakapamo s posebno kapalko, ki ima na koncu dunčico, v notranji kot vek. Glavo nagnemo nekoliko nazaj, spodnjo veko potisnemo navzdol in s kapalko prav

Nevarna ornamentika

(Glej slike na prilogi!)

Lubadarji sodijo med najnevarnejše gozdne škodljivce in predstavljajo v živalstvu posebno rodbino z velikim številom vrst. Po velikosti so neznatni. Dolžina najmanjših je komaj 1 mm, večina pa do 4 mm. Značilno za te žuželke je, da živijo in se razvijajo pod lubjem dreves, v ličju in beljavi. Pod lubjem prebijejo malone vse svoje življenje. Le kot hrošči zapuste svoja rojstna mesta, vendar pa le za malo časa, samo za nekoliko dni, in sicer tedaj, ko se pariyo, ko prohtijo. Tedaj samec izvrta luknjico skozi skorjo drevesa, pod skorjo pa izdobe majhno kamrico, kotilnico, v kateri oplodi samice, ki grizejo potem svoje rove, matične hodnike, v raznih smereh. Ob obeh straneh teh hodnikov položijo samice svoja jajca, iz katerih se izležejo ličinke. Ličinke vrta rove, ki so več ali manj pravokotni na matične hodnike in ko dozoriyo, se na kraju rova zabubijo, iz bube pa se razvijejo hrošči. Ko ti dozoriyo, se pregrizejo skozi skorjo in izlete na rojenje.

Takšen je ciklus razvoja lubadarjev.

Slika sistema matičnih hodnikov in rogov ličink, ki se imenuje črvotina, je za vsako vrsto lubadarjev značilna. Ena skupina lubadarjev dolbe enokrake, druga dvokrake horizontalne ali vertikalne, tretja viličaste, četrta zvezdaste črvotine itd., tako, da moremo že po sliki črvotine ugotoviti, kateri vrsti lubadarjev pripada.

Črvotine imajo navadno pravilne oblike. In vprav ta ornamentika more biti usodna ne samo za posamezna drevesa, temveč tudi za cele sestoje in zelo razprostranjene gozdne komplekse.

Ker so ne samo matični hodniki, temveč tudi rovi ličink v ličju in beljavi, to je v tistem sloju drevesa, v katerem krožijo življenjski sokovi iz zemlje v obrso, iz obrse pa v korenine, črvotine motijo, večkrat pa tudi prekinjejo pretakanje hranilnih sokov v drevesu. Zato začne drevo hirati in se naposled tudi posušiti.

Plodnost lubadarjev je zelo velika. Ena samica položi večkrat tudi nad

100 jajčec. V enem letu pa morejo imeti lubadarji tudi več rodov. Množijo se z geometrijsko progresijo.

Lubadarji napadajo vse vrste dreves in vse dele drevesa. Najljubša so jim poškodovana in fiziološko oslabiljena drevesa, kakor tudi ležeči les. Zato so njihova žarišča gozdovi, koder je nered. To so gozdovi, ki se ne čistijo in kjer ležijo veje, vrhaci in neobdeljeni les. Če je takega materiala mnogo in če je vreme sušno, se brž prekomerno razmnožijo. Tedaj pa se lotijo tudi popolnoma zdravih dreves. Sicer popolnoma zdrava drevesa prve napadajo s svojimi sokovi ali smojo odbijejo ali zadušijo, vendar pa to ne traja dolgo. Lubadarji so nenavadno uporni in napadajo nenehno ne glede na svoje žrtve, dokler drevo ne omaga. V ugodnih vremenskih prilikah in če imajo dovolj za razvoj potomstva ustreznega materiala, postanejo lubadarji prav kmalu tako silni, da jih ne morejo zadržati niti široki, popolnoma zdravi gozdni pasovi in da morejo do poslednjega drevesa uničiti tudi zelo prostrane gozdne komplekse.

Da je tako, dokazuje več katastrof, med njimi tudi tista, ki so jo povzročili lubadarji v bosanskih iglastih gozdovih. Trajala je od 1929. do 1932. leta. Na površini od 300.000 ha so tedaj lubadarji uničili okoli 10 milijonov kub. metrov najlepših smrek in jelk. Na tisoče in tisoče delavcev je bilo zaposlenih samo na zatiranju akcij. Za samo zatiranje je šlo 30 milijonov dinarjev. To katastrofo so povzročile dolgotrajne suše in nered v gozdovih.

Podobna nevarnost preti našim gozdovom tudi danes.

Osvobodilne borbe so se vodile v gozdovih in ogromno je število dreves poškodovanih zaradi eksplozije min, granat in bomb. Bunkerji in druge prepreke so se gradile z neobdelanim lesom. Zelo mnogo dreves pa se je poškodovalo tudi na druge načine. Ker tedaj gospodarjenje po gozdno varstvenih načelih ni bilo mogoče, so se lubadarji nemoteno množili in po-

stajali bolj in bolj nevarni. Neredu v gozdovih pa so se pridružile blage zime in dolgotrajne suše v dobi po vojni. Številčno stanje lubadarjev je stalno rastle in raste naprej še danes. Ker je bila suša v l. 1950 od vseh dosedanjih najhujša in dolgotrajna in ker je tudi sedaj v gozdovih še nered.

Našim gozdovom preti velika nevarnost. Ogrožajo jih lubadarji, ki lahko bolj pustošijo kakor požar. To pa zaradi tega, ker se razvijajo na nevidnih mestih, tiho in zahrbtno. Očitni znaki njihove prisotnosti pa se pokažejo prepozno, tako da jih nestrokovnjak ne more pravočasno opaziti.

FILATELIJA

NOVE ZNAMKE DRUGOD

Izrael

1. Dne 16. 5. 1948 se je prvič pojavila v filateliji židovska država Izrael. Prvi dan židovske pošte je izšla po prenehanju angleškega mandata serija prvih lastnih znamk. Denarna veljaja: 1000 milijonov = 1000 prutov = 1 funt = 1 izraelska lira. Na slikah so prikazani stari židovski kovanci. Ob času izida prvih vrednot (za 3, 5, 10, 15, 20 in 50 milijonov) še ni bilo odločeno ali naj se država imenuje Izrael ali Zion. Zato imajo znamke le napis »Židovska pošta« v hebrejščini. S poznejšimi dodatnimi vrednotami ima popolna serija 9 vrednot in sicer: 3, 5, 10, 15, 20, 50, 250, 500 in 1000 milijonov.

2. Druga serija je prišla v promet 26. 9. 1948 v proslavo židovskega novega leta. Vrednote: 3, 5, 10, 20 in 65 milijonov. Tu je že naziv države Izrael poleg hebrejščine v arabščini in latinici.

3. Za uporabo portovnih znamk so izšle prve znamke z natiskom v vrednotah 3, 5, 10, 20 in 50 milijonov.

1949

1. Po osvoboditvi od Arabcev obkoljenega Jeruzalema je bilo 16. 2. 1949 sveto zasedanje parlamenta v Jeruzalemu. Spominska znamka za 250 milijonov kaže pred ozadjem Davidovega stolpa tri poti, ki vodijo z obale v Jeruzalem. Pot na skrajni levi je bila še konec 1949 v posesti Arabcev. Zato je izraelska država pod hudimi pogoji in skrivaj gradila drugi cesti.

2. Prva znamka z dne 31. 3. 1949 za 20 milijonov kaže zastavo države Izrael. Pismo prvega dne s posebnim žigom iz Haife ima poleg znamke sliko Theodorja Herzla, ustanovitelja zionizma.

3. Za prvo filatelistično razstavo v Tel Avivu dne 1. 5. 1949 je izšel spominski nezobčan blok s četrtem po 10 milijonov.

4. Dne 10. 8. 1949 je izšla znamka za 40 milijonov ob 70. obletnici najstarejše

Naši gozdovi so najbogatejši vir materialnih dobrin, najlepši okras naše zemlje in najizdatnejši studenec zdravja ne samo za posameznika, temveč za vse ljudstvo. In to neprecenljivo bogastvo moramo obvarovati pred pretečo nevarnostjo, pred lubadarji.

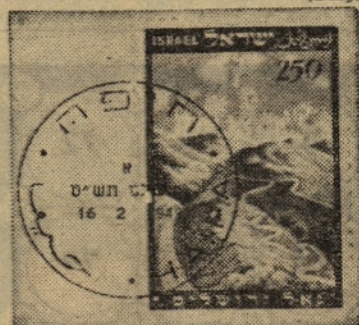
Pripravi se akcija za zatiranje teh škodljivcev, ki bo zajela vso Slovenijo. V tem boju bodo angažirani naši najboljši strokovnjaki, glavno težo borbe pa bodo nosili naši delavci, le-teče ekipe. Gotovo pa je, da bodo to akcijo podprli ne samo gozdni posestniki, temveč tudi množične organizacije, vse ljudstvo, ker ve ceniti vrednost naših gozdov. Inž. Jože Slender

Židovske naselbine Petah Tikva s podobno vodnjako naselbine.

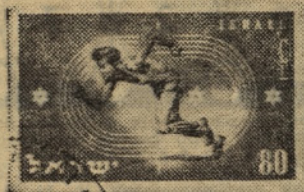
5. Dne 20. 9. 1949 so židje praznovali vdrugič novo leto. Znamke za 5, 10 in 35 prutov imajo značke židovskih rodov orožja (delalstva, pomorske in kopne vojske). V kotu je državni grb — sedmero-ročni svetnik.

6. Dne 18. 12. 1949 je izšla prva redna frankovna serija. Vrednote 3, 5, 10, 15, 30 in 50 prutov so izšle v proslavo milijonskega priseljenca v Izrael. Na znamkah so upodobljeni novci iz časa prve in druge osvobodilne vojne proti rimskemu imperiju (66—70 in 132—135 leta našega štetja)

(Dalje)

Frankovna za 250 pruta

Makabiada 1950

od blizu, tako da jo prislonimo, nakapamo kapljice. Če se tekočina cedi iz očesa, jo obrišemo s kosmičem vate, ki jo imamo pripravljeno.

Kapljice za oči morajo biti vedno čiste, so pa lahko različne barve. Ne smemo jih hraniti in jih čez čas, ko se nam morda zopet pojavi kako vnetje, znova uporabljati. Med stanjem so se v tekočini prav gotovo naselile in razmnožile razne glivice, ki lahko škodujejo občutljivemu očesu. Kapljice za oči in tudi za uho morajo biti primerno tople; na to moramo paziti zlasti pozimi. Oko in uho sta zelo občutljiva organa, na to ljudje vse premalo pazijo. Kapljice moramo vedno nekoliko segreti v roki ali pa v kozarcu mlačne vode. Ko smo kapljice za uho primerno segreti, jih počasi polijemo po steni sluhovoda. Če tekočino prehitro ulijemo v uho, ostane v ušesu zrak, ki ne pusti tekočini v notranji del ušesa. To se prav rado zgodi, če je tekočina bolj gosta tekoča. Dobro je tudi, če malo povlečemo za ušelj, seveda, če s tem ne povzročimo bolečin. S tem uspešno odprtno nekoliko povečamo in tekočina laže spolzi v notranjost.

Včasih nam zdravnik predpiše kapljice za vdihavanje — inhalacije. Navodilo je po navadi kratko: »Pet kapljic na sopari za vdihavanje. Kako pa to napravimo? V lonec s kropom nakapamo toliko kapljic, kolikor je predpisano, se sklonimo nad lonec in se preko glave pokrijemo s primerno krpo. Tako lahko vdihavamo soparo skozi usta ali pa skozi nos, kakor je pač potrebno. Lahko

pa tudi pokrijemo lonec z lijakom, ki ga naredimo iz kartona in tako udihavamo soparo, seveda sedaj le skozi usta. Ker imamo po takih inhalacijah razgreto glavo, moramo paziti, da se ne prehladimo. Ko prenehamo vdihavati, si moramo glavo dobro zaviti.

Z zdravili, ki jih jemljemo po žlicah, navadno ni težav, ker po navadi že lekarnar doda razne dodatke, sirupe, ki izboljšajo okus. Več preglastic dela otrokom jemanje ribjega in ricinovega olja. Pri ribjem olju si lahko pomagamo, če mu dodamo limoninega soka, seveda, če ga imamo. Včasih dosežemo uspeh tudi s tem, da začnemo dajati po kapljicah: najprej damo po eno kapljico ali dve na dan, drugi dan že več. Vsak dan zvišamo število kapljic, dokler ne dosežemo želene količine. Če pa še to ne pomaga, si moramo pomagati z različnimi kapljicami, kjer je vitamin D, ki je glavni sestavni del ribjega olja, zelo zgoščen. To so koncentrirani ribjega olja. Tu pravzaprav ni ribjega olja, ampak je umetno narejeni vitamin D, raztopljen navadno v dobrem oljnim olju. Vendar pa taki koncentrat niso popolnoma enakovredni ribjemu olju, ker obenem z ribjim oljem dodajamo otroku tudi maščobo, olje, ki je pri koncentratih nimamo.

Bolnikom, ki morajo piti železno vino, navadno že v lekarni priporočamo, naj ga srkajo po slamici. Železo ne deluje dobro na zobe. Če moramo jemati tekočino, ki ima zvečino, moramo tekočino pred uporabo vedno dobro pretresti. Šele ko je netopljivi del enakomerno razde-

ljen po tekočini, začnemo z uporabo. Tu imamo v tekočini snovi, ki so netopljive ali pa le slabo topljive. Če takih zdravil pred uporabo dobro ne premešamo, ostane neraztopljeni del na dnu in se lahko zgodi, da nam zdravilo povzroča težave, ker ga, ko gre zdravilo k koncu, uporabljamo preveč zgoščenega. Navadno pa imamo v takih primerih na steklenici nalepljen listek: »Pred uporabo dobro pretresti!« Drugo pa je, če se usedlina naredi sčasoma. V tekočinah se rade naselijo razne plesni in glivice. Tekočina tako postane motna in seveda ni več za rabo.

Čisto odveč in celo škodljiva je lahko razrada, da soseda sosedi posoja zdravila, češ saj sem bila tudi jaz tako bolna pa mi je pomagalo! Tako zdravljenje samo zavlačuje ozdravljenje in lahko se za na videz nedolžno boleznijo krije še kaj hujšega.

Praške so dandanes že skoraj izpodrinile tablete. Sem in tja pa jih še vedno dobimo, zato si zapomnimo nekatera navodila.

Imamo praške za notranjo rabo in praške za zunanjo rabo. One za notranjo rabo dobimo navadno v škatlici ali vrečki zavite v posebne papirčke. Prašek stresemo iz papirčka kar na jezik in ga poplaknemo s par požirki vode. Včasih pa nam tak način jemanja dela preglavice, zlasti še, če so praški lahki, kakor n. pr. živalsko oglje ali žgana magnezija. Če nam po nesreči pride z zrakom malo takega praška v sapnik namesto v požiralnik, nas začne

ščegetati in se nam zaleti, kakor pravimo. Pri kašljanju pa odnese sapa ves preostali prašek skozi usta. Pri praških te vrste moramo gledati, da jih ne nasujemo pregloboko v ustno duplino, ampak na konec jezika.

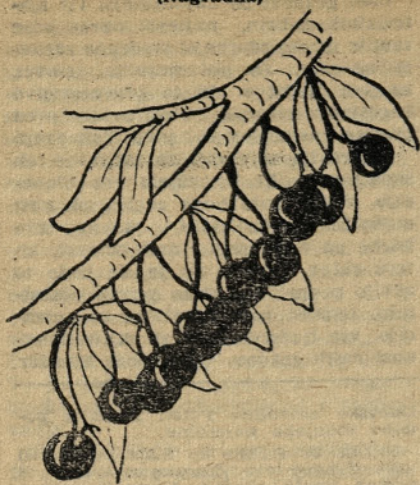
Praške lahko usujemo tudi v pol kozarca vode, toda ker se skoraj večina praškov v vodi ne topi, jih moramo dobro premešati, da se ne vsedejo na dno ali da ne plavajo na površini in jih z vodo vred popijemo.

Če so praški grenki ali so drugače neprijetnega okusa ali celo barvani, nam jih zdravnik predpiše v majhnih škatlicah iz škroba — v oblatih. Teh škatlic pri jemanju seveda ne smemo odpirati ali gristi. Pomočimo jih samo za trenutek v vodo, da se zmehčajo in jih potem lahko brez težave pogoltnemo.

Če zdravnik ni predpisal grenkih zdravil v oblatih, si pa lahko tudi sami pomagamo. Kupite si v lekarni oblate v ploščicah, jih pomočite v vodo, da se zmehčajo, potem pa jih denite na dlan in v sredo natesite prašek. Vogale zganite enega na drugega; tako je prašek zavrt in prav lahko ga pogoltnete, ne da bi okusili, kakšnega okusa je.

Prav te težave pri jemanju raznih praškov so privedle do izdelave praškov v pripravnih oblikah — tabletah. Tablete niso prav nič drugega kakor prav močno stisnjeni praški, pomežani s posebno snovjo, ki jih lepi skupaj, obenem pa povzroča, da tablete, ki jih vržemo v vodo, v nekaj minutah razpadejo.

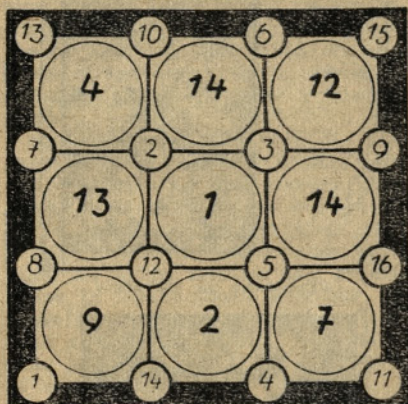
ČESNJEVA VEJICA (Nagradna)

Ljubitelji našega koticika nam je poslal lanske pomladi lepo česnjevo vejico. Trdil je, da je velika posebnost, ker se v njej nekaj skriva. Preden smo sočne česnje pozabili, smo jo prebrskali, nje-ne sliko pa danes objavljamo. Kaj je v njej skritega?

Rešitve sprejemamo do vključno 15. februarja. Pošljite jih na naslov: Uredništvo »Tovariša« (Večerno razvedrilo), Ljubljana, Knaflijeva ul. 5. Med reševalce, ki nam bodo poslali pravilne rešitve, bomo razdelili nekaj knjižnih nagrad.

STEVILČNICA

Vstavi namesto števil v krožna polja črke, da boš dobil besede naslednjega pomena: 4 3 2 1 7 9 pijača grških bogov, 6 5 9 pokoj, počitek, 11 10 8 1 12 14 vzrok sentimentalnosti in 15 14 13 16 prislovični počasnec. Če si številke nadomestil s praviimi črkami, potem boš bral v vodoravnih vrstah pri 13 besedo, ki pomeni postopaj, nepošte-njak, pri 7 naziv za ameriško ploskov-no mero, pri 8 drugo besedo za mivko

RADIO SLOVENIJA **STUDIO LJUBLJANA**

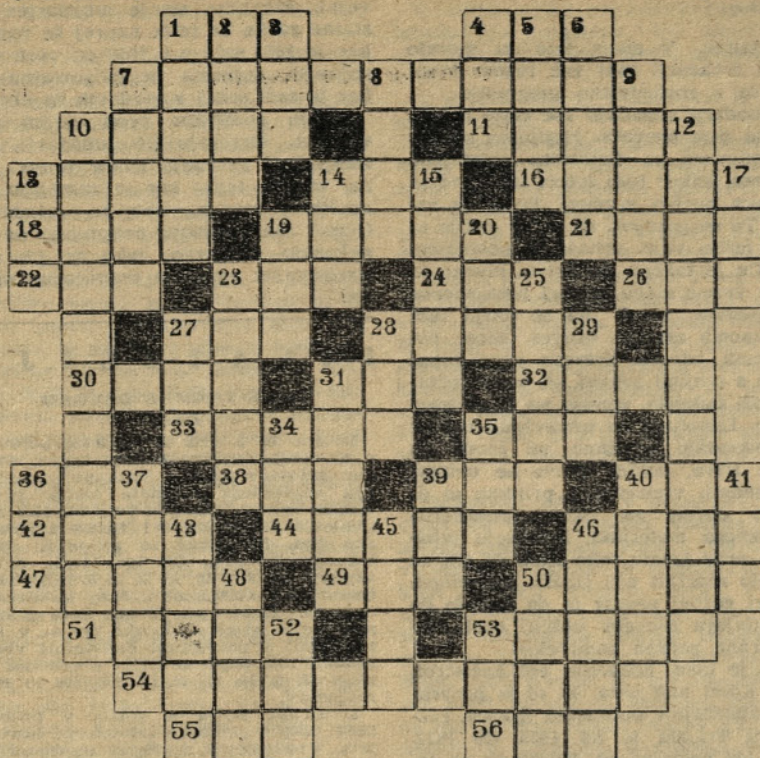
Vsakodnevne redne oddaje: 5.00 Jutranji pozdrav; 5.15 Napoved časa, poročila, vremenska napoved in objava dnevnega sporeda; 5.50 Jutranja telovadba; 6.00 Napoved časa, poročila in radijski koledar; 12.30 Napoved časa in poročila; 12.40 Zabavna glasba in objave; 15.00 Napoved časa in poročila; 19.30 Napoved časa in poročila; 19.45 Zabavna glasba in objave; 22.00 Prenos poročil iz Beograda; 22.15 Kaj bo bo na sporedu; 23.55 poročila; 24.00 Glasbena medija 24.15 Oddaja v italijanski; 24.45 Konec oddaje.

Ob nedeljah so prva jutranja poročila ob 8.00, jutranja telovadba po ob 7.05.

CETRTEK, 1. februarja: 5.25 Veseli zvoki; 6.10-7.00 Slovenska narodna in umetna glasba; 12.00 Zabaven opoldanski spored; 13.00 Ljudska univerza; 13.20 Češka orkestralna glasba; 14.00 Komorna ura skladatelja Kreka; 14.30 Narodopisni in-stitut; 14.40 Iz Straussovih operet; 15.10 do 15.30 Komorni zbor mariborske po-staje pod vodstvom Jožeta Gregorica; 18.00 Od predklasične do danes; 18.20 Po-govor s pionirji; 18.40 Ljadov: 8 ruskih pesmi. Rimski-Korzakov: Car Saltan; 19.00 Iz Rossinijevih oper; 20.00 Največja stvar v Vzhodnih Alpah; 20.15 Prome-nadni koncert; 20.50 Jezikovni pogovori; 21.00 Pesmi ruskih skladateljev; 21.20 V. Vodušek: O glasbi; 21.40 Ipavec: Mo-žiček; L. M. Škerjanc: Zlahtni meščani; 22.30 Nočni koncert.

PETEK, 2. febr. 1951: 5.25 Hrvatske narodne pesmi; 6.10-7.00 Lahek jutranji spored; 11.30 Solska ura; 12.00 Santel: Jugoslov. beseda, Adamič: Tatarska su-šla; 13.00 Sveti in komisije državljano-v; 13.15 Laška instrument. solistična gla-sba; 14.00 Mali ansambli; 14.30 Iz zgo-dovine slovenske knjige; 14.45 Pesmi hr-vatskih skladateljev; 15.10-15.30 Pizzet-

in pri 1 ljudsko obliko moškega imena. Če vpišeš sedaj ustrezajoče črke še v srednja večja polja, boš v njih bral, vedno od leve proti desni, naziv za iz-najdljivo boriteljico za socializem.

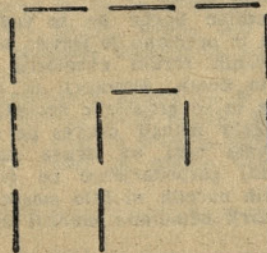
KRIŽANKA

Besede pomenijo: Vodoravno: 1. veter, 4. dobro v narečju, 7. zdravstve-na ustanova, 10. pogonski stroj, 11. po-moč, 13. poljedelska rastlina, 14. pripad-nik slovan. naroda, 16. svojemu (srbrhrv.), 18. kraj na Kočevskem, 19. navedek, 21. glasbeni pojem, 22. malovredna stvar, 23. velika morska žival, 24. biček, 26. enote ploskovne mere, 27. otok, znan iz prejšnje svetovne vojne kot zavetišče pregnane srbske vojske, 28. domača žival, 30. napor, 31. intenzivno obdelana zem-lja, 32. novozelandska ptica brez kril, 33. zdravilo, 35. otok med Anglijo in Ir-sko, 38. konica, želo, 39. odporen, ne-usmiljen, 39. reka v Sovjetski zvezi, 40. življenje, 42. ostro se vzpenjajoč, 44. kemična prvina, dragocen plin, 46. ročni voziček na dveh kolesih, 47. hrib pri Beogradu, 49. pokoj, 50. naš pisatelj, 51. zapreka, 53. vsem dostopen, 54. enako-vreden, z istimi pravicami, 55. medna-rodni umetni jezik, 56. predlog. — Na-vpično: 1. razvoj, gibanje, 2. me-stece ob Donavi v Sremu, 3. dimenzija, 4. del posode, 5. vrsta tkanine, 6. izde-lek iz železa (dvojina), 7. mesto v Istri, 8. jezen, oster, 9. prijeten okus in duh, 10. eksekutivni organ oblasti, 12. popla-

čan, vrnjen, 13. močnik, 14. glavno me-sto evropske države, 15. pozdrav, 17. okrajšano žensko ime, 19. čop, obesek, 20. glas, zvok, 23. jezen, 25. zob, 27. go-ra v sosesčini Matajurja, 28. gora v Ju-

lijskih Alpah, 29. kositer, 31. sosod Kr-škega, 34. kraljica za hrvaško republiko, 35. svojini zaimlek, 36. nadežna žuželka, 37. krmna baza, 39. hitro gibanje, 40. vodnjak, ribnjak, kotlina, 41. lahkoatlet-ska disciplina, 43. obrati živilske indu-strije, 45. okras, lepotečje, 46. domača ži-val, 48. mesto v Romuniji, 50. najboljšo pridelujejo v Braziliji, 52. podredni vez-nik, 53. češko moško ime.

IGRA Z VZIGALICAMI

Kako boš na gornji sliki prestavil tri vzi-galice, da bosta nastala dva kvadrata?

SESTAVLJALNICA

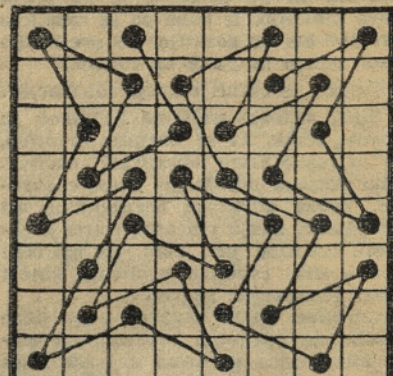
Iz 14. o. 19. k. 23. a sestavi slovensko mesto.

RESITEV UGANK V 3. STEVILKI

Pacifiška železnica: Odgovor na za-stavljeno vprašanje se v večini primerov glasi, da sreča newyorški vlak med potjo sedem vlakov. Reševalci namreč skle-pajo takole: vožnja traja sedem dni in vsak dan odhaja z nasprotni strani po en vlak, torej sreča newyorški vlak se-dem vlakov. Ta domneva pa je napačna! Upoštevati je treba, da je ob odhodu vlaka že sedem vlakov, ki vozijo v na-sprotni smeri, na progi. Tako bo new-yorški vlak vsak dan srečal dva vlaka. Na celi progi bo vozilo mimo njega tri-najst vlakov, štirinajsti pripelje na po-stajo v New Yorku, ko odhaja, petnaj-stega bo pa srečal prav pri odhodu s postaje San Francisco, ko bo sam pri-peljal vanjo.

Zadružna delitev: Upravni odbor in direktor sklada sta delitev opravila tako, da sta prvi zadruzi dala 2 polna, 3 na-pol polne in 2 prazna sode, drugi za-druzi 2 polna, 3 napol polne in 2 prazna sode in tretji zadruzi 3 polne, 1 napol polnega in 3 prazne sode. Tako je vsaka zadruza dobila enako število sodov in enako količino škropliva. Možno pa so še drugačne razporeditve!

Sahovski konjiček: Sahovski konjčič si bo izbral naslednjo pot:

Križanka: Vodoravno: 1. FLRF, 5. Solun, 9. Romuni, 11. Igo, 12. ataše, 13. vzor, 15. ova, 17. parilo, 18. Rostov, 21. Rem, 23. ozek, 24. telur, 27. mil, 28. zamei, 29. broša, 30. stan. — Navpič-no: 1. frata, 2. lot, 3. rman, 4. Juš, 5. si, 6. lizol, 7. ugovor, 8. Nora, 10. nehati, 14. fronta, 16. prezir, 19. omelo, 20. Zo-rin, 21. romb, 22. zlet, 25. Ems, 26. uta, 28. za.

Čuden primer: Ker je bil suh, ne pa — debel.

Skriti sahovski mojstri: Markovič, Bi-dev, Tot, Puc, Rahar, Simonovič, Kostič, Milič, Pirc, Nedeljkovič, Tomovič, Vid-mar, Božič, Lešnik, Gligorič, Janošević.

Zlogovni lik: 1. polhovka, 2. Primor-ski dnevnik, 3. sahovski šampionat, 4. ekspirator, 5. plicen.

Dopolnilnica: 1. sterlnost, 2. Oster-dalen, 3. eksternist, 4. mojsterček, 5. gangsterji, 6. ednajsteri, 7. Manchester.

ti: Sonata za klavir; 17.30 Solska ura; 18.00 Orkester in solisti Glen Millerja; 18.30 Razgovori o razvoju glasbe; 19.00 Dela Berlioz, Liszta in Wagnerja; 20.00 Feljton; 10.15 Zeleni ste — poslušajte! 21.00 Dr. Slodnjak: France Prešeren; 21.20 Komorna ura del J. Suka; 22.30 Z mikrofonom sredi življenja in do-godkov; 23.30 Skladbe Schumanna in Brahmsa.

SOBOTA, 3. febr. 1951: 5.25 Klavir v ritmu; 6.10-7.00 Jutranji koncert; 12.00 30 minut operne glasbe; 13.00 Koncert slovenskih skladb; 13.50 Kulturni pre-gled; 14.00 Zabavni orkester; 14.30 Fiz-ikulturni pregled; 14.40 Lisztove klavir. skladbe; 15.10-15.30 Sloven. sindikalni kvintet; 18.00 Hrvatska narodna glasba; 18.30 Oddaja za pionirje; 18.50 Laška orkestr. glasba; 20.00 Tedenski zunanje-politični pregled; 20.15 Skladbe Glinke in Williamsa; 20.50 Veseli večer; 21.30 Veseli kvintet; 22.30 Za ples in razved-rilo.

NEDELJA, 4. febr. 1951: 8.15 Tambu-raški orkester; 9.00 Iz bratskih repu-blik; 9.30 Pesmi in ples narodov Jugo-slavije; 10.00 Koncertna matinea: Or-kester Radia Ljubljana, dir. J. Cipci; 11.30 Oddaja za tujino; 12.00 Lahek opol-danski spored; 13.00 Pol ure za pio-nirje in cielebane; 13.30 Zeleni ste — poslušajte! 15.10 Nedeljsko popoldne; 20.00 Prešeren: Krst pri Savici; 20.35 Operne arije; 21.00 Fizikulturna poročila; 21.10 Plesna glasba; 22.30 Skladbe, ki jih red-ko poslušamo.

PONEDELJEK, 5. febr. 1951: 5.25 Veseli zvoki; 6.10-7.00 Lahek jutranji koncert; 12.00 Skladbe Čajkovskega in Spendja-rova; 13.00 Glasbena oddaja za pio-nirje; 13.20 Laška orkestr. glasba; 14.00 Vaški kvintet; 14.30 Pregled koncertne-ga življenja v Ljubljani; 14.40 Znan pi-anisti izvajajo rapsodijo in intermezzo J. Brahmsa; 15.10-15.30 Arnič: Pesem planin; 18.00 Skladbe C. Saint-Saensa

in P. Sarasateja; 18.30 O svetovni gos-podarski federaciji; 18.40 Poslušajmo Bing Crosbyja; 19.00 Novosti iz naše diskoteke; 20.00 Ljudska univerza; 20.20 Iz ital. in franc. solistične glasbe; 21.00 Fizikulturna reportaža; 21.15 Glasba za oddih; 22.30 Nočni koncert.

TOREK, 6. febr. 1951: 5.25 Slovenske narodne pesmi; 6.10-7.00 Veder jutranji spored; 10.30 Solska ura; 12.00 Zabaven opoldanski spored; 12.40 Zabavna glasba — vmes objave; 13.00 Sahovski pregled; 13.10 Franc. orkestralna glasba; 14.00 Z mikrofonom sredi življenja in dogo-dkov; 15.10 Pesmi Wolfa, Griega, Brahm-sa; 15.30 Solska ura; 18.00 Uganite, kaj igramo! 18.40 Puškinove pesmi; 19.00 Za-bavni orkester; 20.00 Mozart: Figarova svatba; 22.30 Zabavna glasba; 23.00 Dela Schuberta in Fibieha.

SREDA, 7. febr. 1951: 5.25 Pesmi bor-be in dela; 6.10-7.00 Zabavna orkestral. glasba; 12.00 Mozart: Simfonija št. 36; 13.00 Jezikovni pogovori; 13.10 Lahek opold. spored; 14.00 Orkestral. dela P. Konjoviča in St. Hrističa; 14.30 Feljton 14.45 Skladbe Radovana Gobca; 15.10 do 15.30 Harmonika — Milan Stante; 18.00 Mladinske skladbe J. Ježa; 18.10 Mali leksikon za pionirje; 18.30 Mali ansambli; 19.00 Fizikulturno predavanje; 19.10 Za ples in dobro voljo; 20.00 Ljudska uni-verza; 20.15 Prenos koncerta Slov. fil-harmonije; 22.30 Lahek glasbeni spo-red; 23.00 Skladbe Brahmsa in Sibeliusa.

CETRTEK, 8. febr. 1951: 5.25 Mali ples. ansambli; 6.10-7.00 Jutranji koncert; 12.00 Dela Bernarda in Adamiča; 13.00 Ljud-ska univerza; 13.20 Mali plesni orkestri; 14.00 Komorna ura del B. Smetane; 14.30 Moder. galerija v Ljubljani; 14.40 Sklad-be Wolf-Ferrarija in A. Caselle; 15.10 do 15.30 Od etalnjske dobe do danes; 18.00 Od predklasične do danes; 18.20 Pogovor s pionirji; 18.40 Sedibauer: Spomini na E. Adamiča; 19.00 Björling poje operne arije; 20.00 Smuk čez Gorjance; 20.15

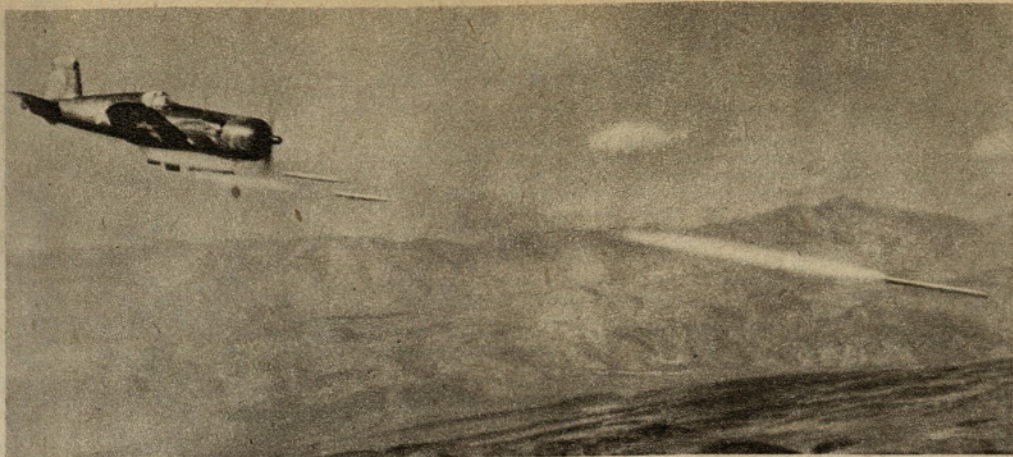
Koncert po željah; 20.50 Jezikovni po-govori; 21.00 Skladbe jugosl. avtorjev; 21.20 Zabaven večerni spored; 22.30 Noč-ni koncert.

PETEK, 9. febr. 1951: 5.25 Pesmi nar-odov Jugoslavije; 6.10-7.00 Lahek ju-tranji spored; 11.30 Solska ura; 12.00 Skladbe Tartinija in Slavika; 13.00 Gos-podarska reportaža; 13.15 Bela Krajina v pesmi in plesu; 14.00 Mali ansambli; 14.30 F. S. Finžgar, 80 letnik; 14.40 Dal-matinske pesmi; 15.10-15.30 Domača za-bavna glasba; 17.30 Solska ura; 18.00 Za-bavna glasba; 18.30 Razgovori o razvoju glasbe; 19.00 Iz oper G. Puccinija; 20.00 Feljton; 20.15 Zeleni ste — poslušajte! 21.00 Sinclair Lewis: Babbitt; 21.20 Ko-morna ura del C. Debussyja; 22.30 Z mi-krofonom sredi življenja in dogodkov; 23.30 J. S. Bach: Brandenburški koncert.

SOBOTA, 10. febr. 1951: 5.25 Veseli zvoki; 6.10-7.00 Jutranji koncert; 12.00 30 minut operne glasbe; 13.00 Španski motivi v orkestralni glasbi; 13.50 Kultur. pregled; 14.00 Veseli kvintet; 14.30 Fiz-ikulturni pregled; 14.40 Sloven. narodne; 15.10-15.30 Skladbe F. Juvanca; 18.00 Slo-venska narodna glasba; 18.30 Oddaja za pionirje; 18.50 Orkestralna in solistična glasba; 20.00 Tedenski zunanje-politični pregled; 20.15 Pesmi jugoslov. skla-da-teljev; 20.50 Veseli večer; 21.30 Zabavni orkester; 22.30 Za ples in razvedrilo.

NEDELJA, 11. febr. 1951: 8.15 Zabavna glasba; 8.30 Godba komande JA; 9.00 Pesmi slov. moderne z glasbo; 9.40 Ne-kaj koroskih narodnih pesmi; 10.00 Do-poldanski matinejski koncert; 11.30 Od-daja za tujino; 12.00 Moški zbor SKUD »Slava Klavora«; 13.00 Pol ure za pio-nirje in cielebane; 13.30 Zeleni ste — poslušajte! — 15.10 Nedeljsko popoldne; 20.00 Pogovor s poslušalci; 20.15 Iz fran-coskih oper; 21.00 Fizikulturna poročila; 21.10 Plesna glasba; 22.30 Skladbe, ki jih redko slišimo.

»Tovariša« Ilustrirana revija »Slovenskega poročevalca«. Izhaja vsakih 10 dni. — Urejuje uredniški odbor. — Uredništvo v Ljubljani. Knaflijeva ulica št. 5, telefon št. 55-22. Uprava Selenburgova ulica 5; telefon št. 38-96 — Ček. rač. pri NB št. 601.90321-1 Tisk: tiskarne »Slovenskega poročevalca«, bakrotisk tiskarne »Ljudske pravice« Posamezna številka 10 din mesečna naročnina 25 din polletna 150. celoletna 300 din, za izozemstvo mesečno 50 din.

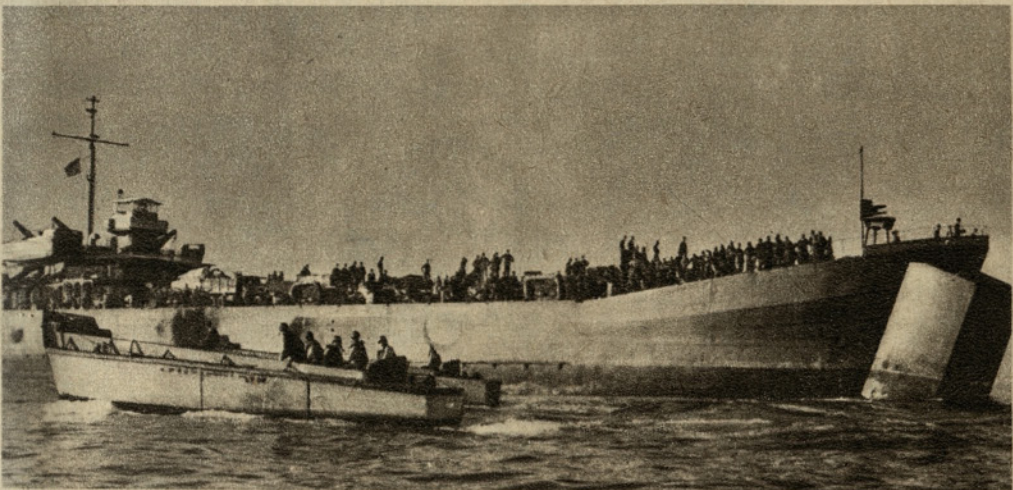
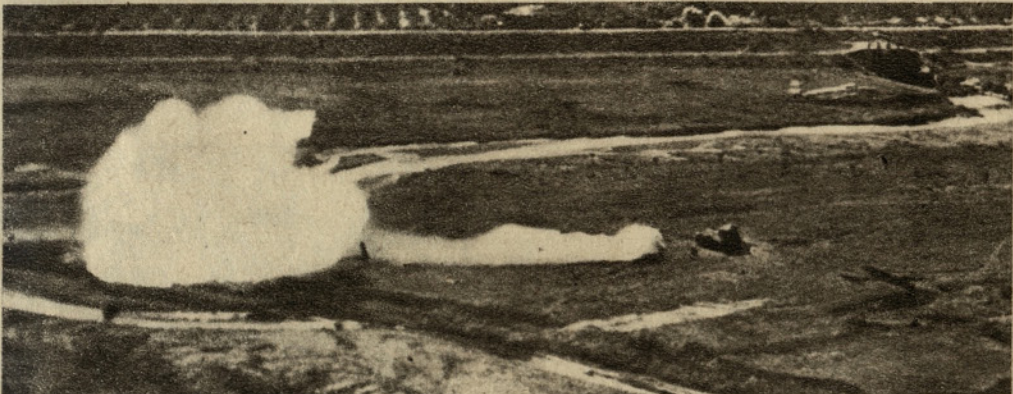

TEHNIKA IN VOJNA V KOREJI

Korejsko bojišče je danes prizorišče uporabe najrazličnejših vojnih sredstev, od najpreprostejših, ki so jih uporabljali že v prejšnjih vojnah, do najmodernejših, ki so jih spopolnili na izkušnjah iz zadnje vojne ali pa so jih začeli šele sedaj izdelovati. — Oglejmo si samo nekaj teh sredstev in orožij, ki jih je za ubijanje človeka izumil in izdelal človek.

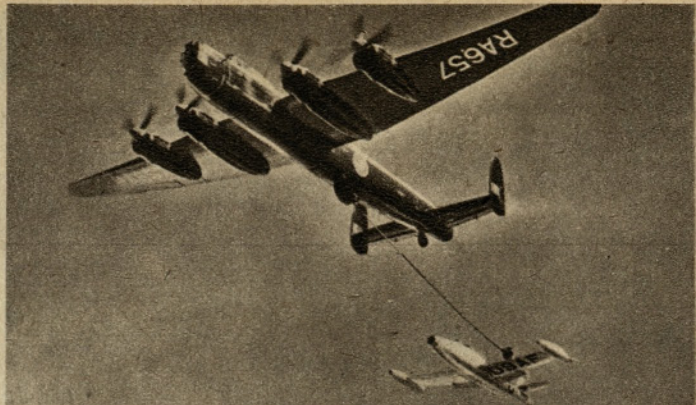
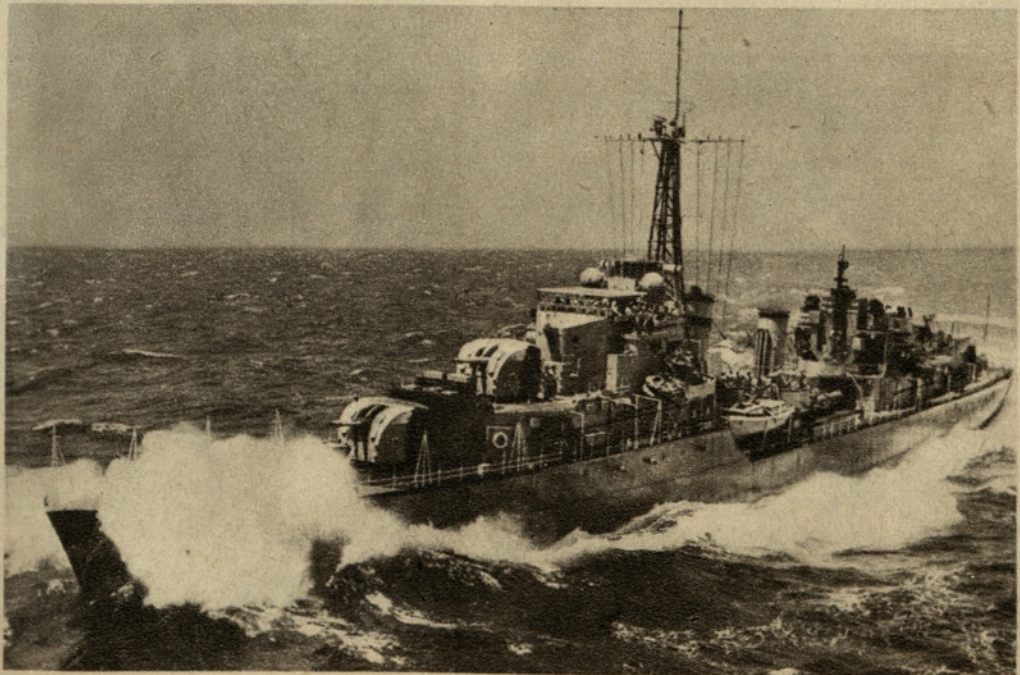
Zgoraj: Lovsko letalo »Corsair«, ki je vzletelo z letalonosilke, napada kolone na cesti z raketnimi bombami (pred letalom), ki imajo veliko uničevalno moč in zadevajo precej točno. Letalo nosi osem takih bomb.

Spodaj: Posebne bombe tipa »Napalm«, ki jih imenujejo tudi »zračni strah«. Ko bomba pade na zemljo, se vžge in razširja uničujoč ogenj na vse strani. Na sliki lahko vidimo, kako bo ognjena zavesa kmalu zajela sovražni tank in ga uničila. Z ognjenimi bombami uničujejo skladišča, mostove, prevoze itd.

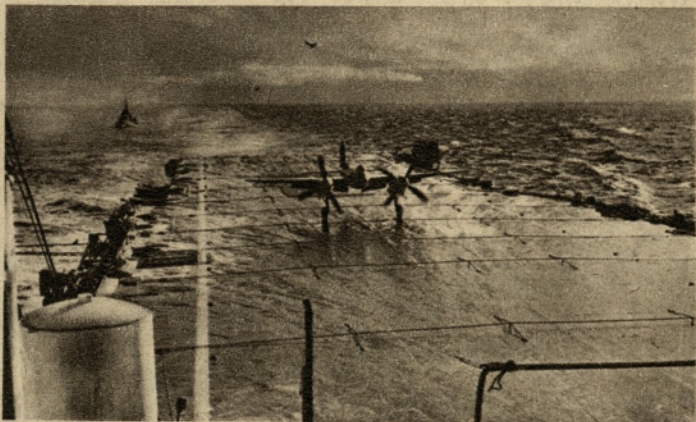
Zgoraj: Pri desantni operaciji pri Pohangu v Koreji so se čete OZN pripeljale z izkrmnimi ladjami, ki nosijo pehoto, lahko in težko orožje, avtomobile in drugo potrebno opremo. Da se ladja lahko približa obali, je zelo plitka. Ko dospe na cilj, odpro spredaj vrata in spuste most, da se vojaštvo lahko izkrca. Ladja ima tudi svoje motorne čolne, ki jih vidimo na sliki.

Spodaj: Kanadski »Adhabaskan«, eden od treh kanadskih rušilcev, ki so bili poslani v korejske vode. Ladja ima močne topove, veliko hitrost, nosi mine in spremlja v pomorskih bojih letalonosilke in druge ladje.

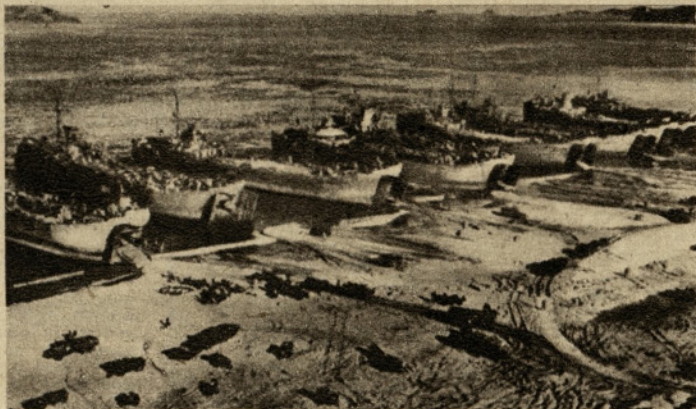
Zgoraj: Polnjenje lovskih letal z gorivom v letu. Reakcijska lovška letala porabijo namreč mnogo goriva, zato jih polnijo kar v zraku s posebnimi letali — tankerji. Tanker spušča za seboj cev, ki nosi na koncu lijak, kamor se lovsko letalo priključi s tanko piramido za polnjenje. Lijak je postavljen na koncu cevi zato, da ga zračni tok čvrsto pritiska na piramido.

Spodaj: V korejski vojni igrajo letalonosilke veliko vlogo, ker prenašajo letala daleč v sovražno zaledje. Slika kaže lovsko letalo, ki pravkar pristaja na krovu letalonosilke. Na krovu ladje so gumijaste vrvi, ki jih letalo zgrabi s posebno kljuko, pritrjeno na repu. Te vrvi namreč zmanjšajo hitrost letala. Kadar postane pritisk na kljuko prevelik, se kljuka avtomatično odpre in takoj zopet zapre, da lahko zgrabi za naslednjo vrvo.

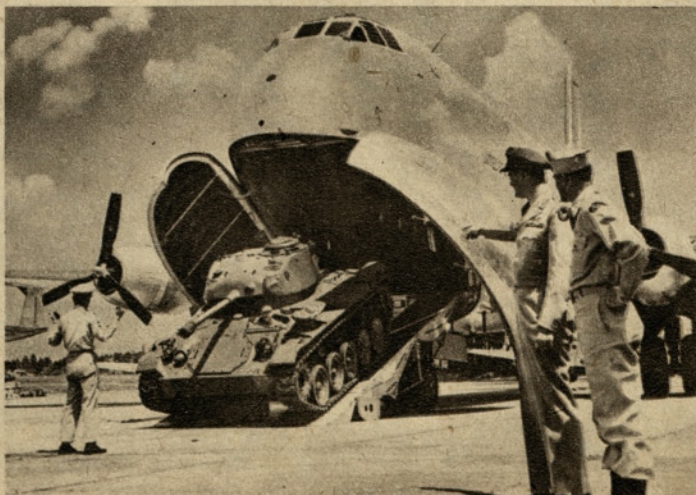

Desno: Že iz prejšnje vojne znane »bazuke« so se na korejskem bojišču zopet uveljavile. Ta povečani tip protitankovskega orožja meče 9 cm rakete, ki imajo zelo veliko razstrelivno moč. Raketa prebije tudi oklep tanka in se razpoči v notranjosti. Sproži se električno. Orožje je lahko, prenosljivo na rami. Opremljeno je s periskopom za naravnavanje smeri. Učinkuje na daljavo nekaj sto metrov.

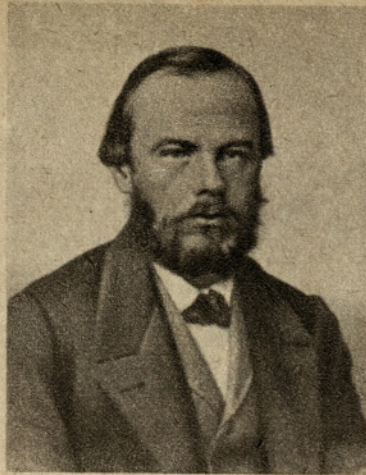
Spodaj: Pogled na veliko izkrčevanje vojaštva in opreme pri desantni operaciji v Koreji.

Spodaj: Oskrbovanje z nujnimi vojaškimi potrebami opravljajo tudi letala. Na sliki: ameriško prevozno letalo C-124, ki izkrčeva tanke. Letalo lahko pristane v neposredni bližini fronte.

SPOMIN NA VELIKE DNI

70-LETNICA SMRTI F. M. DOSTOJEVSKEGA

9. februarja 1881 je umrl v Moskvi pisatelj Fiodor Mihajlovič Dostoevski, mojster psihološkega romana. Že zgodaj se je posvetil pisateljevanju, se seznanil z idejami socializma, bil obsojen na smrt, pomiloščen in odpeljan v Sibirijo, od koder se je vrnil po 10 letih. Znan je po njegovih delih »Zapiski iz mrtvega doma«, »Ponižani in razžaljeni«, »Zločin in kaznen«, »Bratje Karamazovi«, »Idiot« in druga. Večina je prevedenih tudi v slovenščino. Rodil se je 11. nov. 1821 v Moskvi.

4. februarja 1813 se je v Osijeku rodil Josip Jurij Strossmayer, škof v Djakovu, pomemben hrvaški prosvetitelj, buditelj in mecen. Umrl je leta 1905.

Po veliki nemški ofenzivi konec 1943. leta je narodnoosvobodilna vojska izvedla splošno protiofenzivo. Del protiofenzive je **pohod XIV. divizije na Štajersko** z glavnim nalogom, da bi tudi v tej slovenski pokrajini prišlo do tako močnega osvobodilnega gibanja, kot je bilo že v drugih predelih Slovenije. Pohod se je začel 6. februarja 1944, ko je divizija prekoračila Sotlo, in je trajal vse do 26. februarja, ko je prispeja na Paški Kozjak, kjer je del krenil na Koroško, drugi pa na Pohorje. Divizija, ki je morala skozi mrz in visoki sneg, se je morala prebiti skozi šest tri- do štirikrat močnejših nemških obratov pod vodstvom generala Trebecke, ki je dobro poznal partizanski način bojevanja. Divizija je svojo nalogo častno izpolnila in izbojevala prvo osvobodeno ozemlje na Štajerskem. — Pohod je spremljal tudi partizan-fotograf Petek, ki je posnel lepo vrsto najzanimivejših podob s težavne in junaške poti. Petek je kmalu po pohodu padel; njegove fotografije so danes velika dragocenost.

7. februarja 1812 se je v Landportu pri Portsmouthu rodil **Charles Dickens**, najizrazitejši realistični pisatelj, spreten slikar trpljenja siromašnih in zapuščenih. Nekaj njegovih del je prevedenih tudi v slovenščino. Umrl je 9. junija 1870.

9. februarja 1943 so Italijanski fašisti pri Ligojni ustrelili pesnika in satirika **Ivana Roba**. Najbolj znana je njegova travestija »Deseti brate«, kjer smeši predvno ljubljansko in slovensko ozkost.

11. februarja 1847 se je rodil ameriški elektrotehnik **Thomas Alva Edison**. Od leta 1876 je imel v Menlo Parku pri New Yorku svoj laboratorij, kjer je neutrudno deloval do svoje smrti leta 1931. Človeštvu je dal čez 1500 izumov in mnogo pripomogel k razširitvi električne telefonije in razsvetljave. 21. oktobra 1879 mu je prvič zagorela električna žarnica.

12. februarja 1809 se je v Shrewburyu na Angleškem rodil **Charles Robert Darwin**, znamenit prirodoslovec in biolog, začetnik moderne descendenčne teorije o razvoju vrst in izvoru človeka. Darwinov nauk je gledanje na naravo popolnoma spremenil: človek ni bil več izjema, temveč najvišji člen v dolgem razvoju, ki veže ves živi svet. Umrl je 19. aprila 1882 v Downu na Angleškem.

14. februarja 1468 je umrl **Johann Gutenberg**, s pravim imenom Gensfleisch, po poklicu zlatar, ki je izumil pripravo za vtilvanje črk ter postal tako utemeljitelj tiskarstva. Rodil se je leta 1397.

15. februarja 1945 so NOV in POJ osvobodili **Mostar** v Hercegovini.

V noči med 16. in 17. februarjem leta 1887 je pogorelo staro **deželno gledališče** na Kongresnem trgu v Ljubljani.

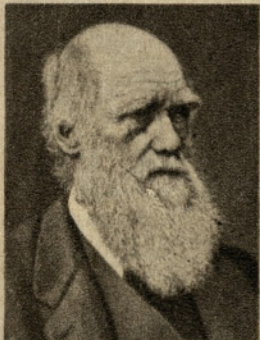
17. februarja 1865 se je v Senju v Dalmaciji rodil pesnik **Silvije Strahimir Kranjčević**, najboljši lirski doba. Kranjčević je pesnik vznemirjenja, hrepenenja, svobode, človečnosti in boja zoper zlo. Umrl je leta 1908.

18. februarja 1546 je v Wittenbergu na Nemškem umrl začetnik protestantizma **Martin Luther**. 31. oktobra 1517 je na vratih wittenberške stolnice objavil 95 protestnih točk, s katerimi je tudi oznanil novo versko gibanje — protestantizem. Prevedel je celotno sv. pismo v nemščino in močno vplival na razvoj knjižne nemščine. Rodil se je 10. novembra 1483 v Eislebenu.

18. februarja 1564 je v Rimu umrl **Michelangelo Buonarroti**, kipar, slikar, arhitekt in pesnik, sodobnik Leonarda da Vincija (1452–1519) in Rafaela Santija (1483–1520). Michelangelo, ki je ustvaril trajne umetnine, je bil najvišja umetnostna osebnost v dobi italijanske visoke renesanse. Rodil se je leta 1475.

Spodaj levo: Pogled na Mostar.

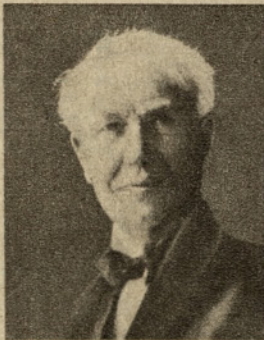
Spodaj desno: S pohoda XIV. divizije na Štajersko.

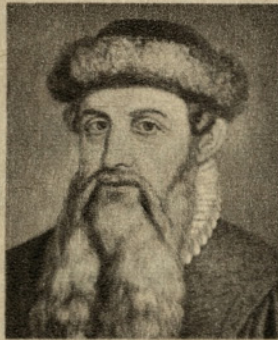
Ch. R. Darwin

Charles Dickens

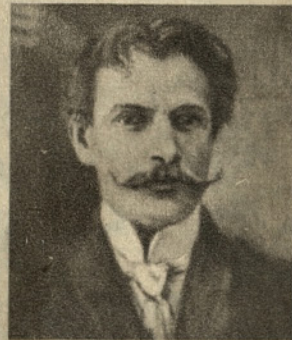
Th. A. Edison

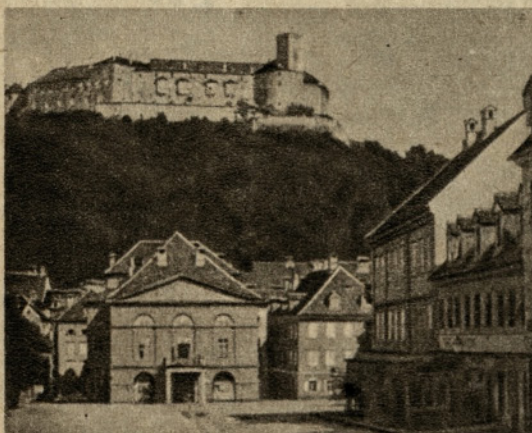
Johann Gutenberg

Nikolaj Kopernik

S. S. Kranjčević

Deželno gledališče v Ljubljani pred požarom.

18. februarja 1745 se je v Comu rodil **Alessandro Volta**, znameniti italijanski fizik, zaslužen zlasti za prva spoznanja o elektriki. Umrl je leta 1827.

19. februarja 1473 se je v Tornuju na Poljskem rodil reformator zvezdoslovja **Nikolaj Kopernik**, umrl pa je 24. maja 1543 v Frauenburgu. Njegovo delo v šestih knjigah »O gibanju nebesnih teles« pomeni revolucijo v zvezdoslovju. Zavrnil je Ptolomejevo trditve, da zemlja miruje, in postavil heliocentrični sistem. Proti njegovim naukom je nastopila tudi cerkev.

V dneh 19. in 20. februarja 1944 je bilo v Črnomlju **prvo zasedanje Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta**, ki se ga je udeležila večina odposlancev slovenskega naroda, delegacije s Primorskega, Koroškega in Štajerskega ter zastopstvo AVNOJ na čelu z dr. Ivanom Ribarjem in Mošo Pijadom. Zasedanje je značilna prelomnica v rasti naše državnosti, vrhovni organ oblasti slovenskega naroda je dobil svoje jasne obrise. Odloki in sklepi so razgibali in zajeli vse ljudstvo na osvobojenem in neosvobojenem ozemlju, OF in NOV pa je dalo zasedanje novega poleta in novih uspehov.

20. februarja 1858 se je rodil v Trstu **Viktor Parma**, plodovit slovenski skladatelj. Poleg številnih plesov in koračnic, med katerimi so zlasti znani »Mladi vojaki«, je zložil 12 odrskih del, med njimi 5 oper. Umrl je leta 1924 v Mariboru.

Martin Luther

Michelangelo Buonarroti

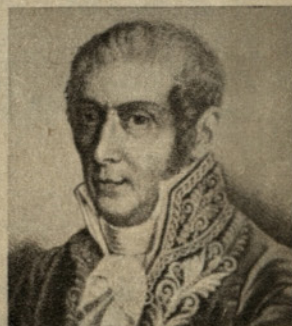
Viktor Parma

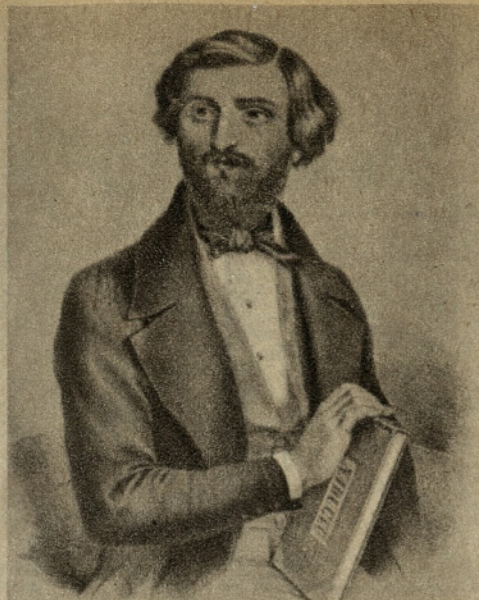
Ivan Rob

J. J. Strossmayer

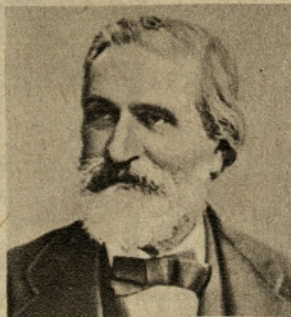
Alessandro Volta

Vincenzo Roscioni: Giuseppe Verdi v mlajših letih; litografija.

Pred 50 leti je umrl skladatelj Verdi

Ves kulturni svet se je 27. januarja spominjal petdesete obletnice smrti znamenitega italijanskega skladatelja Giuseppeja Verdija. Njegove opere (*»Rigoletto«, »Trubadur«, »Traviata«, »Ples v maskah«, »Aida«* itd.) so si utirle pot na svetovna operna gledališča. Desno: Prizor iz uprizoritve Verdijeve *»Traviate«* v ljubljanski Operi. Spodaj: Verdi nekaj let pred smrtjo.

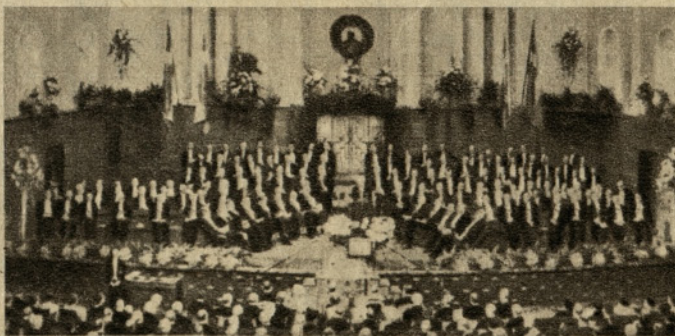
Dva operna večera Akademije za glasbo

Akademija za glasbo je 12. in 15. januarja v ljubljanskem dramskem gledališču predstavila slušatelje in gojence svoje operne šole. Pod vodstvom profesorjev Zlato Gjungenceve in Cirila Cvetka so slušatelji izvedli več prizorov iz Mozarlove *»Čarobne piščali«*, Massenetovega *»Wertherja«*, Thomasove *»Mignon«* in Čajkovskega *»Pikove dame«* ter drugo dejanje Verdijeve opere *»Rigoletto«*. Oba večera sta bila deležna velike pozornosti in priznanja. Spodaj: Skupina gojencev operne šole s profesorjem Zlato Gjungencevo in Cirilom Cvetkom. Levo: Prizor iz Verdijevega *»Rigoletta«*: Gilda (Ivica Bričeva) in Rigoletto (Konrad Orožim). Desno: Prizor iz Thomasove *»Mignon«*: Mignon (Sonja Drakslerjeva) in Leihario (Marijan Štefančič). Foto: S. Zalokar

50 let Nobelovih nagrad

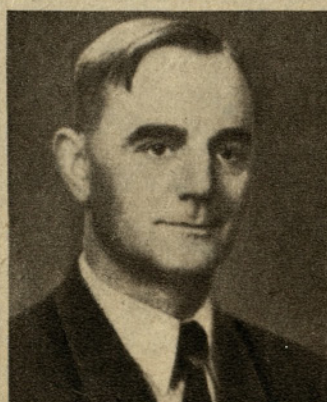
Nobelove nagrade, ki jih smatrajo nekateri za najvišje priznanje književnega ali znanstvenega ustvarjanja, je švedska akademija v Stockholmu prvič razdelila decembra 1901. Nagrade je potem — z izjemo nekaj let — redno razdeljevala več ali manj zaslužnim književnikom in znanstvenikom. Zanimiv je pregled Nobelovih književnih nagradencev po narodnostih. Razumljivo je, da prednjačijo zastopniki velikih narodov, predvsem seveda Skandinavci (10), kar sicer ni prav, a je umljivo, ker razdeljuje nagrade pač švedska akademija. Med Nobelovimi nagradenci pogrešamo zastopnikov malih narodov, ki imajo gotovo boljše dela kot lavreati Prudhomme, Heyse, Benavente, Deledda in morda še kateri. Ves kulturni svet pa je vedno tudi zaman čakal, kdaj bodo odlikovani z Nobelovo nagrado Tolstoj, Čehov, Gorki in drugi.

Kurt Alder

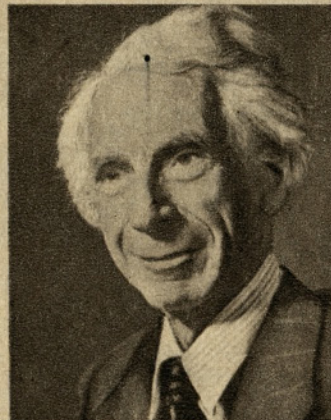
Otto Diels

Cecil F. Powell

W. Faulkner

B. Russel

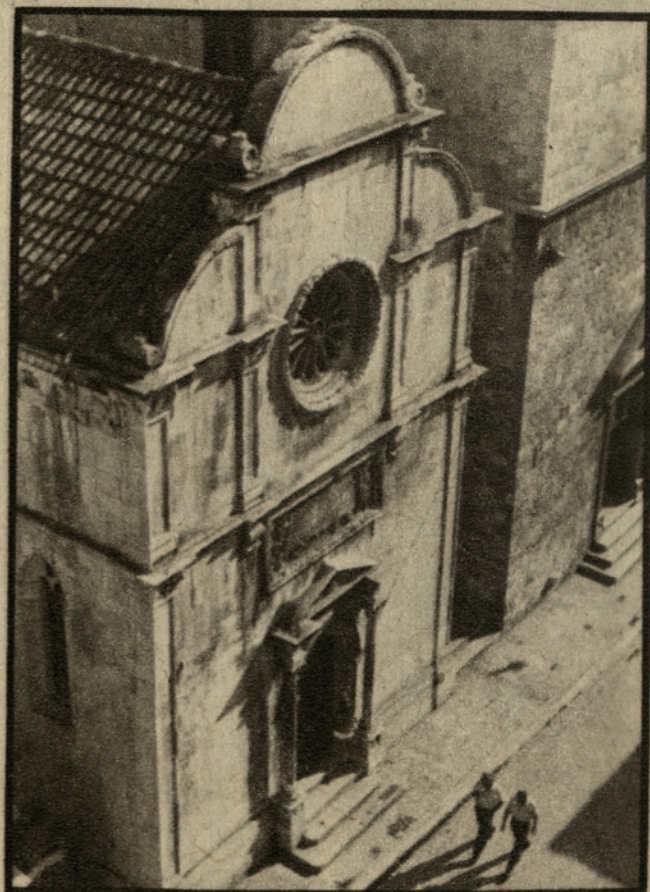
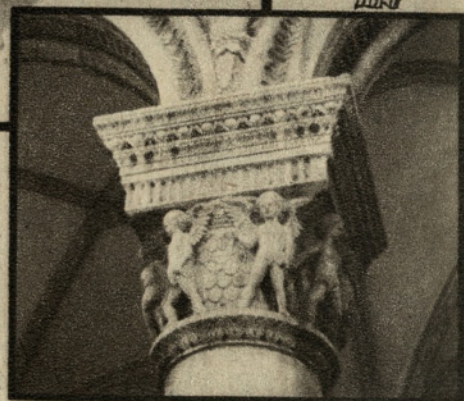
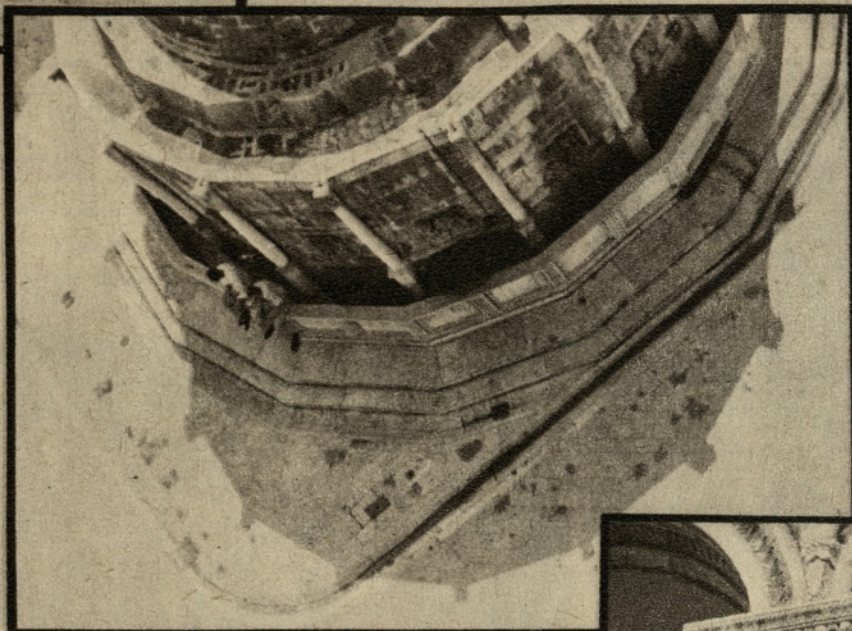
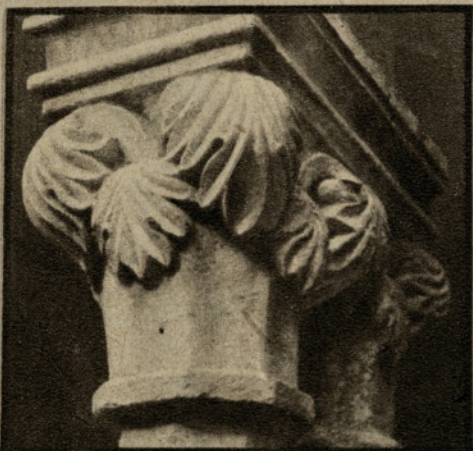
Ob 50-letnici Nobelovih nagrad so se zbrali novembra 1950 v Stockholmu vsi še živeči Nobelovi lavreati (glej sliko na levi), ki so prisostvovali razdelitvam novih nagrad. Prejeli so jih: William Faulkner in Bertrand Russel (za književnost), Kurt Alder in Otto Diels (za kemijo), Cecil Frank Powell, ki je nadaljeval delo predlanskim nagrajenega Japonca Yokawa (za fiziko), Ralph Bunche (za mir) ter Edvard Kendall, Tadeus Reichstein in Filip Hench (za biologijo in medicino).

H. Yokawa

Ralph Bunche

DUBROVNIK V LUČI IN SENCAH

Globoko na Jadranu se koplje v morju in v južnem soncu Dubrovnik. Mesto slavne zgodovine, letovišcarjev in tujskega prometa, mesto šahovskih olimpijad in bučno razglašanih festivalov, še vedno trdno uklenjeno v srednjeveško obzidje, ki se menda še danes zrcali v značaju njegovih prebivalcev: tistih Dubrovčanov, ki tujcu v eni sapi naštejejo vse umetnike, ki so z umetninami obogatili njihovo mesto, pa do one dame, ki je vsak večer edini gost v kavarnici na Placi in je v svojem izbranem nakitu tudi edini živi spomin nekdanje slave dubrovniške republike. Čim odbijeta bronasta moža v mestnem stolpu deveto večerno uro, se Placa hipoma izprazni in za damo z bogatim nakitom se zapro vrata v eni izmed ozkih ulic. Vse to se zgodi kot na povelje, zapisano nekje v dubrovniškem arhivu, ki ga še danes spoštujejo.

Že jutraj se mesto koplje v soncu. V igri luči in senc se odraža od modrega neba trdnjava Minčeta (slika 1.) in v sencih se rišejo po tlaku obrisi velikega Onofrijevega vodnjaka iz sredine 15. stoletja (sl. 2.). Gole dečke in maske med bujnim listjem je nekako hkrati na »mali česmi« klesal mojster Peter iz Milana (slika 3.). Nekako sto let poprej so s križnim hodnikom frančiškanskega samostana nastali čudoviti kapitli, polni plemenitega življenja (slika 4.) in hudomušnih spak (slika 5.) značilne dvojnosti v miselnosti srednjega veka, ki skoraj neopazno prehaja v zgodnjo renesanso in živi z njo še dolgo potem, ko ta drugod že praznuje svoj zlati vek. Renesancijski kapitli na Kneževem dvoru (slika 6.) in deli še močno gotško občutenega glavnega portala (slika 7.) so dokaz za to. Luči in sence se igrajo s kamenitimi maskami, skozi katere se odteka voda iz žlebov, speljanih sredi stene (slika 8.), in šele v soncu prav zaživi renesančna fasada cerkve Sv. Spasa iz leta 1520, delo domačih mojstrov (slika 9.).

V luči in sencah je življenje teh kamenitih umetnin podobno našemu: čim temnejše so sence, tem svetlejše je luč.

M. Zadnikar Foto: Z. M.